

Groddden

EN ÄGARTIDNING FRÅN LANTMÄNNEN | LÄS MER PÅ WWW.LANTMANNEN.COM | NR 4 | SEPTEMBER | 2017

SIGNERAT | SID 2

*Intryck från
de första 100
dagarna*

**Nya verktyg
lanseras i LM²**

SIDAN 4-5

**Kalmar-Öland
är med på banan**

SIDAN 8-12

**Ägardialog
– till för alla
medlemmar**

SIDAN 25

Skörden 2017

SIDAN 14-17

**Effekten
av sen
gödsling**

18

**100 år av
förädling
i Lännäs**

22

Lantmännen

Grodden

REDAKTION

Grodden, Lantmännen, 205 03 Malmö
Tel växel: 010-556 00 00
grodden@lantmannen.com

CHEFREDAKTÖR: Anna Carlström

Tel: 010-556 09 68
anna.carlstrom@lantmannen.com

REDAKTÖR: Helena Holmkrantz

Tel: 010-556 06 43
helena.holmkrantz@lantmannen.com

LAYOUT: Jan Reinerstam, Pagarango

OMSLAGSBILD

Kvämum i Värmland hade intensiva dagar under skörden i augusti. Bild: Øyvind Lund

UPPLAGA

Grodden är Lantmännenkoncernens informations-tidning till ägarna. Lantmännens medlemmar (ägare) får tidningen som medlemsförmån. Upplagan är cirka 38 000 exemplar. Tidningen utkommer med 6 nummer per år.

TRYCKERI: V-Tab i Västerås

DISTRIBUTION

Tidningen distribueras som posttidning B till ägarna. Den distribueras även internt inom Lantmännen.

ADRESSÄNDRING

Medlemmar: Meddela kundregistret.
Tel 010-556 00 00
Kundregister.ssc@lantmannen.com
Övriga: Kontakta redaktören

ANNONSBOKNING

Mnemonista
Kontaktperson: David Martinez-Lundström
E-post: david@mnemonista.se
Tel: 0735-699 350

ANNONSMATERIAL

Tekniska upplysningar: Annonser ska levereras till Mnemonista, som tryckfärdiga pdf-filer, bilder i 300 dpi. E-post: david@mnemonista.se

ANNONSFORMAT (I MM) OCH PRISER

FORMAT	MÅTT (MM)	PRIS
1/1 sida (satsyta)	225x320	18 500:-
1/1 sida (utfallande*)	250x350	18 500:-
1/1 sida (sista sidan*)	250x320	20 500:-
1/2 sida (stående)	106x320	10 500:-
1/2 sida (liggande)	225x155	10 500:-
1/4 sida (stående)	106x155	5 600:-
1/4 sida (liggande)	225x74	5 600:-
1/8 sida (stående)	49x155	3 100:-
1/8 sida (liggande)	106x75	3 100:-

* +3 mm skärsmån vid utfallande

Moms tillkommer på samtliga priser.
Priserna ovan baseras på färdigt material, enligt tekniska upplysningar. Övrigt arbete debiteras.

PRELIMINÄR UTGIVNING 2017 (med reservation för ändringar)

Nr	Materialdag	Utgivning
5-6	17/11	13/12

PRELIMINÄR UTGIVNING 2018 (med reservation för ändringar)

Nr	Materialdag	Utgivning
1	26/1	Vecka 7

BILAGOR

För bokning av bilagor, kontakta redaktören
Telefon 010-556 06 43

Enkel A4	80 öre/ex
Dubbel A4	90 öre/ex
Enkel A3	90 öre/ex
Urval av adresser	500 kr

Färdigtryckta bilagor ska vara tryckeriet till handa minst 5 dagar före tryck

Lantmännen är ett lantbrukskooperativ och norra Europas ledande aktör inom lantbruk, maskin, bioenergi och livsmedel. Vi ägs av 25 000 svenska lantbrukare, har 10 000 anställda med verksamheter i ett 20-tal länder och omsätter 37 miljarder kronor på årsbasis. Med basen i spannmålsförädlare i åkermarkens resurser för ett livskraftigt lantbruk. Några av våra mest kända varumärken inom livsmedel är AXA, Kungsörnen, GoGreen, Schulstad, Gooch, Finn Crisp och Bonjour. Vårt företag är grundat på kunskap och värderingar som har funnits i generationer hos våra ägare. Genom att vi har forskning, utveckling och verksamhet i hela värdekedjan, kan vi tillsammans ta ansvar från jord till bord. Läs gärna mer på: lantmannen.se/omlantmannen

Signerat

De första 100 dagarna

Det har nu gått drygt 100 dagar sedan jag valdes till ordförande för Lantmännen. Jag vill först av allt tacka för förtroendet. Att vara ordförande för Lantmännen, det enda större helt svenskägda livsmedelsföretaget, är ett av de finaste och mest spännande uppdrag man kan få i lantbrukssverige. Som lantbrukare vill jag att saker ska hända – därför tänkte jag berätta kort vad jag gjort, men också vilka tankar jag har för Lantmännens kommande verksamhet.

Under försommaren hade jag tillfälle att träffa kollegor på Borgeby och Brunby för att lyssna och diskutera svenskt lantbruk och Lantmännen. Det är roligt att känna den positiva stämningen och nyfikenheten på hur man kan utveckla sina lantbruksföretag tillsammans med Lantmännen. Under försommaren träffade jag också återförsäljare i vårt nyförvävade finska lantbruksföretag K-Maatalous, numera Lantmännen Agro Oy. Det var ett möte som gav mersmak och det var roligt att höra hur glada de var att få en ägare med genuint lantbrukskunskande. Under augusti fick jag ytterligare en möjlighet att träffa finska lantbrukare vid ett nordiskt lantbruksmöte i Tavastehus.

I sommar har jag också mött Spannmålsodlarnas styrelse, en viktig gruppering för oss som jobbar med spannmål och jag har haft ett konstruktivt möte med Sven-Erik Bucht. En kort sammanfattning från alla möten är att man tycker att Lantmännen är ett välkött företag som levererar. Men det finns alltid mer att göra!

För mig är det viktigt att vara ute och träffa människor – det är människor som gör skillnad. I en tid när datorer, telefoner, appar och webbar är en stor del av vardagen för oss företagare får vi inte missa samtalet kollegor och medarbetare emellan. Så, hör av er!

När man börjar ett nytt uppdrag ger det möjligheter att rikta strålkastarljuset på nya områden. För mig är det lite högtidligt att formulera mina tankar i en ledare. Jag tror på tydlighet och öppenhet, därför vill jag att du som läser Grodden ska veta hur jag ser på Lantmännen i ett längre perspektiv.

Digitaliseringen inom jordbruket och samhället går med en rasande fart. Här tror jag att vi lantbrukare har stora förutsättningar att dra nytta av utvecklingen och skapa oss en konkurrensfördel gentemot vår omvärld. Som kyckling- och äggproducent ser jag definitivt möjligheter att på nya spännande sätt hantera all den information jag får i stallarna. Det kan gälla allt från foder- till prisfrågor. Och när vi lantbrukare ökar vår kunskap ställer det också krav på Lantmännen. Vårt majoritetsägande i Dataväxt har gett oss spetskompetens inom området. LM2 ger oss stora möjligheter genom att vi kan kombinera kompetens och erbjuda ett samlat digitalt verktyg. Kom gärna med input om hur vi kan utveckla LM2.

Vid sidan av digitaliseringen

ser jag internationaliseringen som en av de viktigaste drivkrafterna för utveckling. Både Lantmännens egen ambi-

”Att stå still är inte ett alternativ, att inte växa är att gå bakåt.

tion att utvecklas och växa, men också det tryck som omvärlden ställer på oss. Sammanslagningar, nätverk och samarbeten är en naturlig del av affärsverksamhet, oberoende av om vi pratar bagerier eller företag inom lantbruk. För Lantmännen är internationella nätverk inom lantbruksområdet oerhört viktiga och genom ett starkt fotfäste i Östersjöområdet, eller kanske till och med Norra Europa, får vi en större marknad att arbeta på. Biologi och klimat känner inga nationsgränser, utan det finns många likheter och mycket kunskap att hämta från våra grannländer. Att stå still är inte ett alternativ, att inte växa är att gå bakåt. För mig är Lantmännen ett internationellt företag som ägs av svenska bönder. En kundnära lantbruksverksamhet och en lönsam industri ger möjlighet till fortsatt hög utdelning till nytta för det svenska lantbruket. Svårare än så är det inte!

Ett tredje aktuellt område är Ägardialogen. Genom Ägardialogen har vi i styrelsen möjlighet att få inspel och lyssna av både distriktsstyrelser och övriga medlemmars synpunkter på Lantmännen. En avgörande faktor för vår framtida framgång är hur vi lyckas engagera våra ägare, Sveriges bönder. Frågor vi tagit upp så här långt är strategi, kapital, inklusive principer för utdelning, ägarstyrning och de lantbruksnära affärerna. Hela projektet kommer att gå i mål vid vår föreningsstämma i maj 2018. Ta chansen att komma på distriktens möten, så kan du vara med och påverka Lantmännens framtid.

När jag sammanfattar mina tankar är ambitionen att Lantmännen ska vara:

- Det ledande företaget inom agribusiness i Östersjöregionen.
- Det mest innovativa företaget inom livsmedels- och lantbruksbranschen.

- Den mest attraktiva arbetsgivaren i Östersjöregionen
 - Ett företag som arbetar för hållbara lösningar och bra mat.
 - Ett lönsamt företag som stärker konkurrenskraften och lönsamheten på ägarnas gårdar.
 - Spjutspetsen in i den digitala framtiden och därmed lantbrukarens bästa affärspartner – i dag och i morgon.
- Att vara aktiv lantbrukare och samtidigt ha möjlighet att arbeta för Lantmännen, är det bästa av två världar. Eller som jag som växtodlare med ägg- och kycklingproduktion brukar säga, jag har pippi på lantbruk!

Jag vill önska er alla en fortsatt fin höst – både för skörd, sådd och själ!

Per Lindahl

Ordförande koncernstyrelsen

Ny vd på Lantmännen Maskin

Efter fem år som vd slutar Lantmännens Maskins vd Jonas Arvidsson. En ny vd är rekryterad och tillträder i slutet av september.

För fem år sedan fick Jonas Arvidsson uppdraget att som vd utveckla Lantmännen Maskins verksamhet till nästa nivå. Uppdraget var tydligt, omfattande och utmanande – att i en hårt

konkurrensutsatt och svag bransch vända och anpassa företaget till att möta den nya marknaden.

– Nu, fem år senare, kan vi konstatera att Jonas har skapat en stark organisation där människor trivs och där relationerna till både ägare och kunder förbättrats. Under Jonas ledning har priser på maskiner och reservdelar förhandlats och är nu i linje med europeisk nivå, vilket

medfört en stor besparing för svenska lantbrukare, säger divisionschef Elisabeth Ringdahl.

Ett långsiktigt, stabilt och väl fungerande partnerskap med bolagets huvudleverantörer har etablerats. Reservdelar och service har fått stärkt fokus och utvecklats till en lönsam affär med hög tillväxt. Lantmännen Maskin har också framgångsrikt strukturerat om och expanderat det skandinaviska centrallagret.

Med fördubblad kapacitet, ny teknik och nya tjänster är lagret i dag en mycket viktig resurs för svenskt lantbruk.

Jonas Arvidsson har efter dessa fem år antagit en ny utmaning. En ny vd är rekryterad och presenteras i slutet av september. Marknadsdirektör Anders Fridlund tar nu rollen som tillförordnad vd fram tills den nya vd:n är på plats.

Både Jonas Arvidsson och

Lantmännens ordförande Per Lindahl är engagerade handbolls-supportrar. Per konstaterade vid ett möte i anslutning till informationen om att Jonas slutar, att de säkert skulle komma att ses på någon handbollsmatch i Kristianstad framöver. Jonas svarade: ”Det är alltid roligt att följa en vinnare!” Det finns flera sätt att tolka det svaret!

Text: Anna Carlström

Ryskt knäckebröd i Lantmännen Cerealia

Lantmännen Cerealia satsar på knäckebröd i Ryssland. I början av september slutfördes förvärvet av den ryska knäckebrödstillverkaren Orient Products LLC.

Orient är marknadsledande inom knäckebröd i Ryssland med varumärkena Schedrie och Kruazett. Bolaget har sitt huvudkontor i Sankt Petersburg och produktion i Sertolovo, som ligger utanför Sankt Petersburg, och har cirka 250 anställda.

Lantmännen Cerealia är sedan inlemmandet av Vaasan i Lantmännen en av världens största knäckebrödstillverkare med varumärken som Finn

Crisp, Vaasan Koulunäkki och Vaasan Pieni Pyöreä. Finn Crisp har exporterats till Ryssland i många år och är i dag ett av de mest välkända varumärkena inom knäckebröd på den ryska marknaden.

– Genom förvärvet av Orient

skaffar vi oss en starkare position på Europas största livsmedelsmarknad och den snabbast växande knäckebrödsmarknaden. Både Finn Crisp och Orients varumärken är mycket populära bland konsumenterna, vilket ger oss ett starkt sortiment i Ryssland, säger

Krister Zackari, vd på Lantmännen Cerealia.

Välkommet besked om satsning på växtförädling

Totalt 90 miljoner kronor kommer att läggas på att utveckla den svenska växtförädlingsverksamheten under de närmaste tre åren.

Regeringen har meddelat att man beslutat ge stöd till ett svenskt växtförädlingscentrum vid SLU (Sveriges lantbruksuniversitet). Under åren 2018-2020 kommer 90 miljoner kronor att satsas på uppbyggnad av ett nationellt kompetenscentrum för växtförädling.

Lantmännen, LRF, Region Skåne och SLU, som är de ledande initiativtagarna till satsningen, välkomnar beslutet, som kommer bidra till att stärka den svenska växtförädlingen.

– Växtförädling är av central betydelse för utvecklingen av ett livskraftigt svenskt lantbruk och skapar värden i hela kedjan från

jord till bord, för lantbruksföretagare, livsmedelsindustrin, konsumenter, och för svensk tillväxt och konkurrenskraft. Det skapar möjlighet till innovation och arbetstillfällen i Sverige, vilket i sin tur ger möjligheter till bland annat export av säkra livsmedel med ett tydligt mervärde, säger Per Lindahl, styrelseordförande Lantmännen.

Växtförädlingscentret syftar till att det svenska jordbruket, genom nya livsmedel och bioråvara, ska kunna bidra till att Sverige kan lösa den framtida klimatutmaningen och samtidigt bidra till en mer biobaserad ekonomi. För att uppnå detta behövs bland annat utveckling av nya typer av grödor och egenskaper samt proteinkällor.

De här frågorna lyfts fram i regeringens samverkansprogram för en cirkulär och biobaserad ekonomi, där bland annat Lant-

männen och LRF medverkar.

– Det är bra att det nu sker en offentlig satsning på växtförädling och bioekonomi med målet att byta ut den svarta kolatomen mot en grön. Utvecklingen av svensk växtodling är viktig för att kunna nå tillväxtmålen om ökad konkurrenskraft, produktion, produktivitet, export och klimatanpassning i enlighet med Livsmedelsstrategin, säger Palle Borgström, förbundsordförande LRF.

Växtförädlingsverksamheten inom Lantmännen har en historia som går tillbaka 130 år i tiden och bedrivs i dag vid två förädlingsstationer i Sverige; Svalöv i Skåne, och Lännäs i Ångermanland (mer om Lännäs på sid 22) samt på ytterligare tre försöksgårdar. Lantmännen investerar årligen 100 miljoner kronor i sin växtförädlingsverksamhet.

Handel med emissionsinsatser

Orderperiod Nr	Antal köp styck	Antal sälj styck	Transaktionspris procent	Omsatt volym kronor
2017				
2	11	34	137	1 658 447
3	15	22	137	2 006 964
4	5	20	140	1 634 470
5	18	55	130	1 618 843
6	17	39	130	2 549 401
7	8	19	132	1 683 042
8	6	18	135	983 092

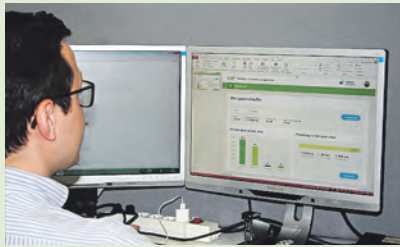
Kommande handelsdagar:
25/9, 23/10, 6/11, 20/11, 11/12

Kompletterande information, handelsregler och orderblankett för köp/sälj finns på Lantmännens hemsida lantmannen.se/omlantmannen/Agare-och-medlem

Kontoöversikt och gällande räntesatser

Lantmännen Lantbruk/ Maskin SE		Aktuella räntesatser mars 2017	
Kundreskontra	Fakturor, dröjsmålsränta	efter förfallodag	11,70 %
Kundreskontra	Finansieringstjänst	efter förfallodag efter kravdatum	5,45 % 11,70 %
Ränta vid förskotts betalning		endast medlemmar	0,60 %
Avräkningskonto		tillgodo skuld spannmålsförskott	0,60 % 1,70 % 1,70 %
Sparmedel	Kapitalkonto	endast medlemmar endast medlemmar	0,60 % 0,60 %

Har du frågor om dina konton eller sparmedel? Kontakta cf.ssc.kassatjanst@lantmannen.com

Nytt verktyg i LM²

Ger överblick i spannmålsaffären

I slutet av september lanseras det nya verktyget Min spannmålsaffär i LM². Målen är högt satta. Med Min spannmålsaffär ska det bli både smidigare och behändigare att få en överblick över gårdens totala spannmålsaffär.

Text: Camilla Calmsund

Adnan Zeljkovic som är inköpskoordinator på spannmål har bråda tider när Grodden intervjuar honom i slutet av augusti. Funktionerna ska finslipas och kvalitets-säkras för att verktyget ska vara färdigt för användning en månad senare. Adnan tror mycket på verktyget och hoppas att det ska tillföra ett stort värde för Sveriges lantbrukare.

Vad kommer lantbrukarna att kunna göra nu som de inte kunde innan?

– I befintliga tjänster ser inte lantbrukaren en tydlig bild av hur mycket av den totala skörden för respektive gröda som är såld, samt hur mycket som återstår. Nu visas allt i snygga tydliga grafer och faktiska ton så att de vet exakt hur mycket man sålt av skörden och till vilka priser, säger Adnan och fortsätter:

– Verktyget ger användaren en mycket tydligare total översikt över den fysiska spannmålsaffären med Lantmännen.

Lantbrukaren kommer kunna bygga sin prognos i verktyget för kommande skörd och ha en översikt för mer än ett skördeår. Vad menar du med prognos? Vad är det som skiljer från tidigare tjänster?

– Här erbjuder vi en riktigt enkel tjänst. Många av våra kunder säljer delar av skörden vid olika tillfällen, utifrån olika tidshorisonter och till olika priser. Dagspris, termin, pool, depå och ofta långt innan de skördat. Nu kommer verktyget att kunna sammanställa prognosen utifrån de avtal som är knutna till kundnumret. Informationen som är knuten till kunden går alltså in automatiskt och det arbete lantbrukaren själv får lägga in för

att få en bra prognos blir mindre, men resultatet blir mer exakt.

Vad måste man lägga in själv?

– Du bygger själv upp Min spannmålsaffär genom att lägga in arealer, avkastning och produktionskostnader för respektive gröda. Visionen framåt är att den information som finns i Dataväxt ska kunna laddas in i Min spannmålsaffär. Som med alla våra tjänster i LM² jobbar vi konstant med förbättring och utveckling. Det handlar alltså om kostnadskontroll och vinster?

– Ja, det ger dig översikt över vad varje gröda kostar att producera, totalt och per ton. I samband med att en gröda läggs till

LM² Ekonomi

Medlems- och ekonomitjänst på nätet

Vid årsskiftet kommer en ny medlems- och ekonomitjänst att lanseras i LM². Verktyget ska öka säkerheten och flera nya funktioner läggs till.

Den nya medlems- och ekonomitjänsten i LM² ersätter Kassatjänsten på nätet och genom denna kommer Lantmännens medlemmar att få tillgång till ett bra och modernt verktyg.

Den nya lösningen är säkrare och mer tillförlitlig än det gamla systemet, och förbättras med fler funktioner och ökad användarvänlighet.

De nya funktionerna kommer att ge tillgång till betalningshistorik, årsbesked, medlemsbesked och flera elektroniska dokument. Underlagen ska även kunna användas för deklARATIONER och löpande bokföring. Möjligheterna till att sortera, filtrera, skriva ut och exportera information förbättras.

Man kommer att kunna komma åt nättjänsten via fler plattformar, till exempel mobiltelefon, varvid mobiliteten för tjänsten ökar.

Det blir också möjligt att ge flera personer tillgång till nättjänsten med olika nivåer av behörighet, som till exempel anställda, bokföringsbyråer, extern revisor.

Tjänsten kommer att kopplas på LM² vid årsskiftet.

Spannmålsenheten samlar krafterna

Kortare beslutsvägar, fler direktleveranser och dessutom flera nya framgångsrika produkter ut på konsumentmarknaden. Lantmännens spannmålsenhet har funnits i två år nu och de positiva effekterna har inte låtit vänta på sig.

Två år har gått sedan beslutet att all spannmålshandel inom Lantmännen skulle samlas i en gemensam enhet togs. En enhet med centralt ansvar för hela koncernens odlarinköp, inköp till industri samt export. Vad har då denna omorganisering lett till? Enligt Arthur Warner, chef för inköp till industri på spannmålsenheten, har fördelarna varit många:

– Det finns många fördelar av en sådan här konstellation. Det viktigaste är att industriaffären kommer närmare odlingen. Vi kan lättare diskutera vilka möjligheter som finns att sätta en produkt på marknaden och samtidigt ha med odlarperspektivet.

En annan fördel med den nya konstellationen är en ökad förmåga att optimera varuflödet. Exempelvis har andelen direktleveranser ökat med så mycket som 60 procent under perioden.

– Ökat samarbete

och en ändrad syn på hur man kan använda befintlig lagerkapacitet i koncernen är nyckelfaktorn.

Innovation och nya produkter

Gotlandspastan och Little Farmer (ekologisk välling) är två exempel på innovation och samarbete. Gotlandspastan är tillverkad av 100 procent närodlat durumvete på Gotland. Framgången är en kombination av duktiga odlare och pastateamet i Järna som designat den nya produkten.

– Samarbetsmässigt krävs det mycket av en organisation att ta fram sådana unika produkter. Att i hög fart sätta nya produkter på marknaden var betydligt svårare i den gamla organisationen då vi var placerade i varsin hierarki. Gotlandspastan och Little Farmer är exempel på den potential som finns!

Nu pågår ett projekt kring Cerealias konsumentprodukter.

– Om jag får vara lite kaxig skulle jag säga att

Gotlandspastan och Little Farmer var ett första steg och nu har vi ännu större potential att göra nya innovationer. Räkna med att det kommer mycket spännande från Cerealia framöver – där hoppas jag vi kan bidra med råvaror i toppklass och ideer från odling och lantbruk, säger Arthur.

Det finns stora möjligheter med ökat samarbete mellan bolagen.

– Jag tror att vi redan har en arbetsmiljö i Lantmännen där det är naturligt att jobba i så kallade "cross functional team". Ett exempel på detta är trainee-programmet i Lantmännen, där det pågår intressanta projekt som kräver engagemang från flera bolag. Att tänka utanför bolagsgränserna tror jag är nyckeln till att Lantmännen ska kunna växla upp!

Text: Isabella Nilsson

Arthur Warner.

Adnan Zeljkovic, inköpskoordinator på spannmål.

” Verktuget ger användaren en mycket tydligare total översikt över den fysiska spannmålsaffären med Lantmännen.

så hämtar verktyget alla avtal du har med Lantmännen på den grödan. Genom denna information får du en detaljerad översikt på vad det kostar och vad du tjänar på att producera varje ton. Du får en bättre uppföljning av vad du faktiskt får betalt per kontrakt eftersom kontrakten uppdateras med avräknat pris per ton när leveransperioden är slut. Dessutom får du en daglig värdering av din osålda spannmål. Med tiden kommer fler nyckeltal kunna utläsas, i takt med att vi utvecklar verktyget.

Vad kommer att vidareutvecklas framöver?
 – Om man handlar med finansiella kontrakt genom LM² kommer ens finansiella position att vara en del av Min spannmålsaffär inom en snar framtid. Denna koppling är ännu inte på plats men vi jobbar ihärdigt att ha det på plats snarast.
Var kan man få hjälp med att lära sig det nya verktyget?
 – Vi kommer att göra en webbaserad genomgång som kommer finnas på LM².

**LADDA MED SMÖRJMEDEL INFÖR HÖSTEN!
START 25/9**

KAMPANJ PÅ AGROLS PRODUKTER

Kampanjen gäller utvalda Agrolprodukter och gäller endast hos Lantmännen Maskin och Swecon. Gäller 25/9 - 22/10. Kontakta din närmaste butik för mer information.

Lantmännen Maskin **SWECON**

<p>Norwegian footwear since 1920 VIKING</p> <p>NYHET! Trophy II 636:- (Ordpris: 959:-)</p>	<p>Genzo ORIGINAL</p> <p>Foderspridare Spridaren drivs av ett uppladdningsbart 12 volt batteri. Köp fyll laddare och batteri! 12 V 396:-</p>	<p>Genzo ORIGINAL</p> <p>Nyhet! Valpfoder Nyfiken 15 kg 239:- Helpall 24 säckar FRAKTFRITT!</p>	<p>M380 Elstängselaggregat</p> <p>Genzo ORIGINAL 3,8 J</p> <p>Se hela vårt kompletta sortiment på hemsidan! Av högsta kvalitet! Tillverkat i Tyskland. 3 års garanti! Även 3 års åskyskdds-garanti! 956:- (Ordpris: 1596:-)</p>
<p>Proffsens produkt - får nu användas av alla!</p> <p>Arbinol B Viltskydd 5L 796:- (Opris: 876:-)</p>	<p>Husqvarna</p> <p>Dags att köpa en Robotgräsklippare? KOLLA MED OSS FÖRST! HOS OSS ALLTID RÄTT PRIS!</p>	<p>Vi kan optik! Kolla ALLTID med oss först!</p> <p>Aimpoint. ZEISS Trijicon SWAROVSKI OPTIK</p>	<p>Genzo ORIGINAL</p> <p>Elyrggspruta Elyrggspruta med membranpump på 10 liter med 18V Li-Ion batteri. Utrustad med ergonomiskt utformad bärsle, sprutrör med snabbfäste och teleskopiskt rör. Med nippel passande Solo och Hardi. Levereras med laddare. Vikt 3,2 kg 1596:- Just nu! Droppskydd ingår värde för 292:-</p>
<p>Genzo ORIGINAL</p> <p>Forest Work Huggarkänga med sågskyddsklass 2 med sågskydd och stålhätta 1996:- (Ordpris: 2796:-)</p>	<p>Scout Guard 550M-14SHD Nordic inkl 3 månaders HylteSIM Ätel/Övervakningskamera 1596:- (Ordpris: 1928:-)</p>	<p>AL-KO QUALITY FOR LIFE KLIPPO VIKING Husqvarna STIGA TORO</p> <p>Sträckfilm för ensilage ESW White. 750 mm bred, 1650 mm lång och 0,022 mm tjock. Svensktillverkad. 650:-/rulle vid köp av helpall om 30 rlr</p>	<p>Jonsered FRAKTFRITT</p> <p>Jordfräs CT 2105 R 7196:- (Op: 10240:-) Tel:0345-40 000 www.hylte-lantman.com</p>

Priserna är exkl. moms. Med reservation för eventuella tryckfel och prisjusteringar utom vår kontroll.

Prisbelönt bredbar leverpastej och hemlagade korvar tillagas på Edgården i Västerbotten.

Satsar på Den goda grisen

Med egen förädling på gården och den mobila gårdsbutiken Grisbilen som levererar direkt till kund har fjärde generationen grisuppfödare på Edgården i Västerbotten öppnat en ny dörr till framtiden. Deras nytänkande, mod och målmedvetenhet har lett till SM-guld i Mathantverk och till Groddenstipendiet 2017.

Text: Anna Bergström | Foto: Gunnar Svedenbäck

Edgården i Västerbottniska Flarkenbygden sjuder av liv. Sommarens storsäljare, grillpåsarna, förbereds och packas. Telefonen går varm från restauranger och butiker i närområdet om påfyllning av charkprodukter. Grisbilen står startklar för nästa tur. Detta samtidigt som traktorerna går på högtryck på åkrarna och det väntas stor tillökning bland grisarna. Långtråkigt är det definitivt inte runt familjen Nygård/Edström och deras personal.

Mitt i detta står Anniqa E Nygård och Arne Edström, båda drivna företagare med varsina ansvarsområden på gården. De har kämpat sida vid sida sedan 16 och 20 års ålder. Stockholmstösen Anniqa sa redan som barn att hon skulle bli bonde, och hade turen att ha en mamma som lyfte blicken mot norr och flyttade till Västerbotten.

Som skoltrött 16-åring började Anniqa jobba extra på en gård och därifrån gick vägen vidare till naturbruksskolan. Vägarna korsades med Arnes, som är uppvuxen på den gård som har funnits i familjen i generationer. Tillsammans tog Arne och Anniqa över gården redan i unga år och har sedan satsat, byggt och utvecklat den successivt från 35 till dagens 240 sugor.

De bedriver traditionell grisuppfödning med tillhörande odlingar. Edgården sår årligen in omkring 180 hektar åkermark och odlar huvudsakligen korn, havre och ärtor/havre. Allt de sår används

till eget foder och kompletterar det de köper in till djuren.

Sedan 2016 har de även en nystartad verksamhet på gården med stycning, förädling under eget varumärke och en rullande gårdsbutik.

Tuffa tider

Grisgårdarna i Sverige i allmänhet och norra Sverige i synnerhet har minskat drastiskt under senare år. Nya tider och förutsättningar ställer helt andra krav än då en hel familj kunde försörja sig på ett 30-tal djur.

– Det har varit en kamp många gånger och ibland har vi varit nära att ge upp. Innan vi byggde ut 2007 ställde vi oss frågan om vi skulle satsa eller avveckla, säger Anniqa.

Men de valde att satsa och bygga nytt. Kostnaderna var beräknade till 14 miljoner men de landade på 10. Under de följande tio åren har de jobbat med att betala av satsningen och har lyckats behålla en stabil ekonomi.

Genom åren har Anniqa också haft andra jobb och engagemang vid sidan av gården där Arne hela tiden har varit den drivande. Bland annat satt Anniqa i förbundsstyrelsen i LRF i tio år varav tre år som vice ordförande. Hon har även varit ansvarig för Hushållningssällskapets utveckling av produktionskök i Västerbotten, och drev under en period en egen restaurang.

2014 knöt de ihop säcken om familjens

Grisar som både smakar bra och gör gott för världen är Edgårdens affärsidé.

idéer kopplade till gården och de erfarenheter som de samlat på sig under livet. Tillsammans tittade de på en bärkraftig utveckling av den traditionella grisuppfödningen. De vävde samman sitt intresse för mat och smak med dagens ökade efterfrågan på närproducerat och genuint mathantverk, utan kostsamma mellanhänder.

Parets vuxna barn Isabelle och Benjamin valde på eget initiativ att vara med och utveckla familjeföretaget. Inom loppet av ett år har de byggt om en del av gårdens äldsta lokaler till modern stycningslokal med möjlighet att även producera charkprodukter i liten skala på hantverksmässigt sätt. Sonen har anställts på heltid och dottern på deltid, de har gått utbildningar

inom matproduktion och entreprenörskap. Och, som grädden på moset, vunnit SM i mathantverk med sin hemlagade bredbara leverpastej som nu är vida känd och eftertraktad.

Det är också den som produceras just vid Groddens besök, med egen råvara, hantverk och omsorg i en småskalig produktion.

Hitta sina roller

– Det är trevligt att vara ett familjeföretag och jätteroligt att barnen också vill vara med. Kanske blir det lite mindre farstu och lågt till tak och det är nog lätt att höja rösten snabbare när vi jobbar med familjen. Men vi har olika ansvarsområden och har börjat hitta våra roller, säger Anniqa.

Sonen Benjamin, före detta plattläggare, tycker att det är kul att prova något nytt och vara med och skapa en ny del av familjeföretaget från grunden. Framför allt ser de möjligheterna att utveckla ett företag som kan leva vidare. De har tydliga veckomål och räds inte att sätta press på sig själva.

– Det krävs att du är entreprenör när du driver en gård, och styr ditt företag, inte styrs av det, konstaterar Anniqa.

Grisbilen

I stället för att försöka få kunderna att komma till en gårdsbutik sju mil mitt emellan städerna Umeå och Skellefteå, valde Edgården att starta en rullande gårdsbutik som kommer ut till kun-

derna. Den rosa kylbilen fick namnet Grisbilen och rullar ut till kundernas dörrar ungefär som glassbilen. Kunderna gör sina beställningar i förväg på Grisbilens hemsida och får det levererat hem på bestämd dag och tid. Grisbilen levererar hela sortimentet, allt från grillpåsar till smörgåspålägg och färska styckningsdetaljer.

Hela grisen

Den stora utmaningen för många grisuppfödare är att kunna sälja hela grisen. Edgårdens mål är att lära kunderna hur de kan hjälpa till med ansvaret att ta hand om hela grisen. Ett led i det arbetet är att erbjuda köttpåsar. Stora och Lilla påsen är basen och grillpåsen och julpåsen levereras säsongvis med olika styckningsdetaljer och inspiration att använda mer än bara filé och

karré. Idén har blivit ett vinnande koncept.

I bygden runt Edgården är de flera stora gårdar som samarbetar och hjälper varandra. Med vissa har Edgården daglig kontakt som kollegor och vänner. Som ett led i att stötta andra lantbrukare har Edgården också som policy att skänka en krona per sålt kilo kött via Grisbilen till organisationen WeEffect, en biståndsorganisation som ger hjälp till självhjälp i 25 länder i fyra världsdelar. Organisationen finansieras av svenska kooperativ, bland annat Lantmännen.

– Våra grisar är goda i mer än en bemärkelse. De inte bara smakar gott, de är också med och bidrar till den goda utvecklingen mot en rättvisare värld, säger Anniqa.

I stället för att låta kunderna komma till gårdsbutiken, kommer gårdsbutiken till kunderna i form av den rosa Grisbilen.

Motivering till Edgårdens utmärkelse som Groddenstipendiat:

”Genom gott entreprenörskap skapa ytterligare ett ben att stå på, samt skapa sysselsättning för hela familjen och även erbjuda Västerbottningarna utsökta och närproducerade fläsk- och charkprodukter.”

Anniqa E Nygård och Arne Edström.

Groddenstipendiet

Syftet med Lantmännens Groddenstipendium, är att uppmärksamma framstående lantbruksföretagare som på olika sätt är med och leder utvecklingen inom näringen.

Kreativa företagare – innovatörer – entreprenörer som utvecklar sitt företagande är viktiga som positiva förebilder inom lantbruket, och därmed också för Lantmännen.

Registrera dig i
LM²
nu och prova

NYA DataVäxt

i tre månader
utan kostnad!

Registrera dig på:
www.lantmannen.com/lm2

LM²

Verktyget för jordens
entreprenörer

Fronttermin Matf Milling 8000 (kg)

Proteinhalt:
12%

1) 10000 kg
2) 10000 kg
3) 10000 kg

4) 10000 kg

5) 10000 kg

6) 10000 kg

7) 10000 kg

8) 10000 kg

9) 10000 kg

10) 10000 kg

11) 10000 kg

12) 10000 kg

13) 10000 kg

14) 10000 kg

15) 10000 kg

16) 10000 kg

17) 10000 kg

18) 10000 kg

19) 10000 kg

20) 10000 kg

21) 10000 kg

22) 10000 kg

23) 10000 kg

24) 10000 kg

25) 10000 kg

26) 10000 kg

27) 10000 kg

28) 10000 kg

29) 10000 kg

30) 10000 kg

P-AL
K-AL
pH
Mullhalt

A close-up portrait of Per Petersson, a middle-aged man with short grey hair and glasses, wearing a blue and white plaid shirt. He is smiling slightly and looking towards the camera. The background is a soft-focus outdoor setting with pink flowers and green foliage.

PER PETERSSON, DISTRIKTSORDFÖRANDE KALMAR-ÖLAND

*”Alla vinner på att
Lantmännen
satsar här”*

För snart ett år sedan togs det historiska beslutet att bilda ett nytt distrikt inom Lantmännen. Med distrikt Kalmar-Öland blev det sista vita fältet i Lantmännenkartan grönt. I mars samlades medlemmarna till distriktsstämma och en första distriktsstyrelse kunde väljas.

Sedan dess har mycket hunnit hända. Distriktet har passerat 400 medlemmar och är på god väg mot 500. Invägningarna av spannmål denna höst går mot rekordsiffror och i november invigs Lantmännens nya lokaler där Lantmännens personal kommer att samlas under ett tak.

Grodden har varit på besök i distriktet, träffat den mycket engagerade distriktsordföranden Per Petersson och mött områdets första stipendiater – ett brödrapar med många strängar på sin lyra.

Text och bilder: Helena Holmkrantz

Under den första distriktsstämman i mars lovade den nyvalde ordföranden Per Petersson ge allt – sin kraft, sitt engagemang, sin tid – för att det nya distriktet Kalmar-Öland. Ett halvår har gått sedan startskottet och Per är helt övertygad om att satsningen är rätt.

– Vi ska vara med och bygga framtidens Lantmännen som en spelare i laget!

En öländsk bonde är sällan bara odlare eller bara djurproducent utan föredrar många ben att stå på. Distriktets nye ordförande, Per Petersson, är i mångt och mycket en typisk Ölandsbonde.

Gården i Långerum har sitt ursprung i en liten familjegård som Pers farfar grundade en gång i tiden, en gård med kor och odling av spannmål och grönsaker. Per var bara 20 år när han tog över gården 1985, sedan barnsben var hans mål att bli bonde. Det var aldrig någon tvekan om intresset. Det Per sedan har skapat är en verksamhet med flera ben att stå på och som vuxit allteftersom som ny mark tillkommit.

I dag har gården tre huvudinriktningar – grisar, ägg och öländska kroppkakor. Därtill 120 hektar odling. – Mitt mål redan när jag tog över gården var att få den att växa. Men jag hade aldrig trott att utvecklingen till större men färre gårdar skulle gå så fort som den har gjort. I Långerum fanns det när jag tog över fyra gårdar, i dag är jag ensam kvar.

Hönsriet med ekologisk äggproduktion och unghönsuppfödning är den tyngsta grenen i verksamheten i dag med cirka 14 000 värphöns och 11 000 unghönsplatser.

Grisproduktionen ligger runt 1 700 årsgrisar och de senaste åren har odlingen på gården lagts om från att ha haft tyngdpunkten i traditionella öländska specialgrödor, som bönor, lök och morötter, till att vara anpassad till foderproduktion, med tyngdpunkt på spannmål, potatis, raps och vall.

– Man kan väl säga att vi har tagit time out från odlingen av bönor och lök, konstaterar Per.

Kroppkakebod

Däremot odlar man fortfarande en hel del potatis – både stärkelsepotatis och matpotatis, som används i gårdens tredje gren: tillverkning av den gråaktiga, men ljuvligt smakrika öländska kroppkakan gjord på råiven potatis. Det är Pers hustru som är ansvarig för den delen. Till gården hör en kroppkakebod, Ninnis, där man säljer kroppkakor till både öläningar och turister. Sommartid är det full kommers i kroppkakeboden, under juli månad krävs 10-12 anställda för att hålla verksamheten rullande. Potatisen som kommer från gården, två fasta potatissorter, Bellona som är gulköttig och fast och Sava som är lite vitare. Det är noga vilken potatis som används för att kroppkakorna ska bli riktigt bra och genom åren har familjen experimenterat en hel del med olika sorter och blandningar:

– På min pappas tid kretsade allt kring potatisod-

Även en distriktsordförande får ha lite hemligheter. Per Petersson har en passion för cyklar och på gården ryms lite anonymt ett helt cykelmuseum. Det är inte öppet för allmänheten, men besökare som avtalat tid kan få sig en engagerande berättelse om cykelns historia till livs.

lingen. Jag lägger kanske inte ner fullt så mycket tid på den som han gjorde.

Med alla dessa grenar i verksamheten är det högsäsong året om på Lövängsvägen i Långerum. Men Per lägger samtidigt ner en hel del tid på att förbättra villkoren för lantbruket på Öland genom engagemang i olika organisationer och föreningar. Sedan distriktsstämman i mars koncentrerar han engagemanget till det nybildade Lantmännendistriktet.

– Hela min uppväxt kretsade kring jordbruket. Kalmar Lantmän var vår förening i alla lägen. Jag var inte förtroendevald där, men engagerad i lantbruket i stort. När Lantmännens förslag om fusion mellan föreningarna kom tyckte jag det lät jättebra – äntligen skulle vi få del av vinsten från livsmedelsindustrin! Det är ju för att det i slutändan ska bli livsmedel som jag är bonde, så för mig är det mycket logiskt. Sedan blev det ju inte någon enkel lösning. Jag hade min åsikt, men demokratin måste få råda och jag släppte frågan, konstaterar Per.

Område värt att satsa på

Större delen av Kalmar Lantmän gick som bekant till danska ägare i stället, men många av Kalmar Lantmäns gamla medlemmar har valt att gå med i Lantmännen. Under 2016 ökade antalet medlemmar från Kalmartrakten i Lantmännen undan för undan och i vintnas var tiden mogen att bilda ett eget distrikt för Kalmar-Öland. Per säger själv att han aldrig tvekade när han fick frågan om han kunde tänka sig bli ordförande – lantbrukskooperationen är något han brinner för och verkligen vill lägga ner sin själ i:

– Jag vill vara med om att påverka så att vi kan få ett väl fungerande Lantmännen i det här området. Det känns viktigt att Lantmännen finns här, att vi kan köpa råvaror, sälja vår spannmål och tjäna pengar på vidareförädlingen av vår produktion. Det stärker våra gårdar. Att handla av konkurrenterna föder bara någon bonde i ett annat land, det är vi inte betjänta av.

Per påpekar samtidigt hur extremt viktigt det är att Lantmännen är på hugget just nu i Kalmar-Öland. De nya lokalerna som invigs senare i höst (se sidan 12) är en bra signal:

– Nu när Lantmännen har bestämt sig för att vara här då måste vi också satsa på området. Det finns en fantastisk potential här, men etableringen måste gå fort. Konkurrenterna är stenhårda och det gäller att sätta till tillräckliga resurser nu!

Per har ägnat mycket av sin kraft och tid åt att sätta sig in i Lantmännen som helhet och försöka förstå hur verksamheten fungerar.

– Lantmännen är otroligt stort, men jag tycker ändå att det är greppbart. Min främsta arbetsuppgift nu är att verka för att integrera Lantmännen i Kalmar-Ölandregionen och omvänt. Lantbruket är viktigt för den här regionen och Lantmännen som spannmålsföretag behövs här.

Positiva tongångar

Att vara ordförande i ett nybildat distrikt innebär en hel del arbete. Distriktet har i skrivande stund 400 medlemmar, men fler kommer till hela tiden. Per hoppas att man ska nå 500 vid årsskiftet. Många ringer och ställer frågor om Lantmännen och om vad ett medlemskap kan innebära.

– Jag möts överraskande positivt bland kollegerna i lantbruket och har fått mycket beröm för att jag har tagit mig an uppdraget, säger Per och konstaterar att de som ringer tycks vara uppdelade i två läger. Ett som vill ta det försiktigt och testa olika leverantörer, ett som inte tror att priserna kommer att bli bättre och menar att det är lika bra att satsa på Lantmännen nu.

Per betonar också att det finns ett helt lag bakom Lantmännens integration i området. Han ser bara sig själv som en bricka i en större helhet, som består av personal från Lantmännen Maskin och Lantmännen Lantbruk, samt Jenny Andrén som är medlemsansvarig i området.

– Jag är bara en del i detta: jag är medlemmens röst!

I arbetet som ordförande ingår också att få de många nya medlemmarna att känna sig välkomna. Han försöker personligen kontakta alla de senaste tillkomna medlemmarna för att kunna lära känna dem och ge dem möjlighet att få svar på sina frågor.

– Jag går in i det här, det är inte bara ett uppdrag vilket som helst utan något jag verkligen brinner för. Min drivkraft är att jag vill att det här ska bli bra! Och jag vill att lantbruket i det här området ska kunna utvecklas, säger Per med eftertryck och fastställer att det inte är ett dugg svårt att prata för Lantmännen med de fina resultat som företaget uppvisar.

Han poängterar också att han inte vill att Kalmar-Ölandsdistriktet ska särhållas på något sätt bara för att det råkar vara det som kommit sist in i Lantmännenfamiljen.

– Jag vill verkligen att vårt område ska integreras. Visst behövs det extra resurser så här i början, men vi ska inte stå på barrikaderna och kamma hem pengar till området. Vi ska vara med och bygga Lantmännen för framtiden!

För Per Olsson på Alvlösa gård, liksom för många andra ölandsbönder, är tillgången till vatten avgörande för om odlingen ska bli lönsam eller inte. I arsenalen för att förse odlingarna med vatten finns bland annat en mobil ramspredare som kopplas till nedgrävda rör runt åkrarna.

Vatten är en ständigt närvarande fråga på Öland. Med återkommande torkperioder och lätta jordar är bevattning ofta skiljelinjen mellan vinna och försvinna. På södra Öland finns groddenstipendiaterna Mats och Per Olsson. Med nedgrävda rör till nästan alla åkrar och två dammar har de hittat en hållbar lösning och ser en ljus framtid både i grisproduktion och bönodling.

Text och bilder: Helena Holmkrantz

Vatten

– en fråga om lönsam odling

Mats och Per Olsson fick äran att bli distrikt Kalmar-Ölands allra första groddenstipendiater. De båda bröderna har två gårdar med gemensam verksamhet, en i Alvlösa någon mil söder om Mörbylånga och en i Vickleby strax norr om Mörbylånga. Alvlösa gård är huvudgården och har funnits i släktens ägo i fem generationer. Brödernas föräldrar är fortfarande fullt aktiva i arbetet. Därutöver finns tre heltidsanställda och några säsongsanställda i samband med gurkskörden.

Som många andra öländska lantbruk har bröderna flera grenar i sin verksamhet: 4 000 slaktsvin, 150 dikor, 460 ha odling (egen mark och arrende) med spannmål, majs, lök, Västeråsgrurka, potatis (hälften matpotatis, hälften stärkelsepotatis) och dessutom kidneybönor till GoGreen.

– Det är rätt vanligt med många olika inriktningar på Öland. Det ger en trygg ekonomi med flera ben att stå på, säger Per och konstaterar att jordarna varierar mycket, vilket gör att olika delar av markerna dessutom lämpar sig för olika grödor.

– Vi har allt från grov sand till mellanlera här. Vi har en växtföljd på de lättare jordarna med specialgrödor och spannmål och en annan med spannmål och vall på de mer leriga jordarna.

Vatten och mera vatten

Vi träffas en ovanligt regnig försommar-dag på gården i Alvlösa. Det regnar ju aldrig på Öland, men just den här dagen är himlen stålgrå redan tidigt på morgonen och regnet kommer sedan som på beställning – till gagn för Ölands bönder (mindre bra för fotografen). Vatten är ett ständigt diskussionsämne på den torra ön. Familjen Olsson har löst problemet med två rejåla dammar, en i Alvlösa och en i Vickleby, och nedgrävda ledningar till i stort sett alla åkrar! Fyra bevattningsmaskiner flyttas sedan från ställe till ställe, där det bäst behövs. Utan bevattningsanläggning hade det aldrig varit möjligt att odla

lök, potatis och bönor med lönsamhet.

I Alvlösa började familjen samla vatten redan början av trettitalet, först i flera små dammar, men sedan 1981 i en stor damm som fylls på med regnvatten och smältvatten under vintern, från december till mars. Dammen i Vickleby kom till senare.

– Något grundvatten har vi inte att ta av och vi har inte tillgång till kommunalt vatten. Dricksvattnet kommer från borrade brunnar och allt vatten till bevattning, besprutning och liknande kommer från dammen, berättar Mats och konstaterar att det under växtsäsongen nästan är en heltidssyssla att sköta bevattningen.

– Det kostar tid och pengar, men det är värt det. På lätta jordar gör bevattningen stor skillnad.

Räcker vattnet till?

– Visst hade vi kunnat vattna mer, men det räcker i alla fall. Med alla diskussioner om klimatförändringar som hörs just nu blir man medveten om problemet och då blir man sparsam. Det är en fråga om hållbar odling, konstaterar Per.

Vill utöka grisproduktionen

Grisproduktionen är redan nu ganska omfattande, med stall på tre platser i en externintegrerad produktion där alla smågrisar köps från ett och samma ställe. Men bröderna har planer på att utöka produktionen och har ansökt om att få utöka med ytterligare 900 grisar. Alla grisar går till slakteriet i Kalmar, KLS.

Svenska bönor till GoGreen

Bönodling har blivit något av en signatur för Öland. Bruna bönor har odlats på ön i långa tider, men i takt med att efterfrågan på bruna bönor minskat har många bytt till andra grödor. Kunskapen är fortfarande levande och därför var Öland ett självklart mål när Lantmännen under varumärket GoGreen ville satsa på svenska bönor i sitt sortiment, men då bönor som normalt odlas på sydligare breddgrader – svarta bönor, vita bönor

Bröderna Mats och Per Olsson på Alvlösa gård på södra Öland är distrikt Kalmar-Ölands första stipendiater.

” Det kostar tid och pengar, men det är värt det. På lätta jordar gör bevattningen stor skillnad.

och kidneybönor. Mats och Per har hängt med på det tåget och sedan fyra år tillbaka odlar de kidneybönor med goda resultat. Det började med en liten testodling på tre hektar, men i år fyller kidneyböborna 50 hektar av gårdens mark.

– Det är egentligen inte så stor skillnad att odla bruna bönor eller kidneybönor, säger Per, kidneyböborna behöver någon vecka till för att mogna det är allt.

Bönodlingen för GoGreen har betytt mycket för de öländska bönder som vågat satsa på de nya grödorna. ”En jättekick”, som Mats uttrycker det. Nya hjälpmedel bidrar. De bruna böborna krävde mycket handpåläggning. Men till kidneyböborna har bröderna satsat på en modifierad jordnötströska.

Med så många grenar i verksamheten

blir det aldrig någon dötid för bröderna. Det är alltid något på gång. Bröderna har olika ansvarsområden. Per ansvarar för växtodling och grisproduktion, medan Mats tar hand om kött djur och maskiner. Han har även en viss entreprenadverksamhet och utför bland annat lite externa grävjobb. Och gäller det pappersarbete och ekonomin som helhet så är det pappa Gudmund som sköter det.

Långsiktigheten är viktigast

Öland tillhör det nybildade distriktet Kalmar-Öland och turerna kring Kalmar Lantmäns försäljning och det nya distriktets bildande har så klart påverkat lantbruket på ön. Mats tillhör de som engagerat sig i frågan och har velat ha ett starkt lantbrukskooperativ.

Kidneybönor är en sydeuropeisk nykomling i svensk odling. På Alvlösa gård har man odlat kidneybönor med framgång i fyra år nu.

– Debatten har varit het och infekterad här i området. Men det känns som att vågorna lagt sig lite nu. Jag tycker det blev en bra lösning ändå till sist och det känns fantastiskt bra med den utdelning som Lant-

männen har presterat, poängterar Mats.

– Det är kanske inte alltid den sista ettöringen i upphandlingen som är viktigast, utan mer långsiktigheten i affärsrelationen, fyller brodern Per i.

Stipendieresa

Bröderna fick alltså äran att bli det nybakte distriktets allra första stipendiater. Mats och hans hustru var i Stockholm i maj, deltog i stipendieseminarier och tog emot diplom under Lantmännen föreningsstämma. En resa som Mats beskriver som lite av en aha-upplevelse.

– Jag var imponerad av allt det arbete som ligger bakom Lantmännen resultat. Det är knappast något man tänker på när man köper sina förnödenheter. Ta bara en sån sak som hur mycket som satsas på hållbar utveckling. Vi fick verkligen möjlighet att se helheten på ett nytt sätt, säger Mats med tacksamhet i rösten innan det är dags för honom att hasta iväg till nästa uppdrag – att köra avslutningsfirande skolelever i lövad vagn efter traktorn.

Varierande förutsättningar för lantbruket

Kalmar-Öland är ett lantbruksintensivt område. Men det är också ett område där förutsättningarna skiljer sig mycket åt – från södra Kalmars fina spannmålsåkrar, till Ölands torra betesmarker. Det är också ett område där mångsysslandet, diversifieringen är tradition.

På fastlandet brukar man skilja på södra Kalmar län och norra. Den södra delen har riktigt bra jordbruksmarker och här dominerar spannmålsodling, men det finns även en del djurproduktion – främst gris och fågel.

Norra Kalmar har ett ben i skogen och ett i lantbruket. Här finns en hel del bra jordar, men också mycket mjölkproduktion.

På Öland dominerar lantbruket av mjölk och betesdjur. Borgholm är Sveriges kotätaste kommun och på Öland går det faktiskt en ko på varje kommuninvånare. Det är traditionellt också ett område där det satsats mycket på specialgrödor. Jordarna på Öland är av varierande kvalitet och ger inte den högsta avkastningen på spannmål. Därför

odlas i stället mycket grönsaker. De öländska bruna böborna har en lång historia. Det är dock en odling som krympt i takt med att vi svenskar äter mindre husmanskost som bruna bönor. Men bönodlingen har fått en renässans i samband med att GoGreen (ingår i Lantmännen Cerealia) börjat efterfråga bönor som tidigare inte odlats i Sverige. För GoGreens räkning odlas i dag kidneybönor, svarta och vita bönor på Öland.

Än är trappan upp till kontoren provisorisk, men i november ska huset vara inflyttningsklart för personalen från Lantbruk, Maskin, Swecon och Ågarrelationer.

Än är Lantmännens lokaler i utkanten av Kalmar bara ett skal. Stommen – väggar, betonggolv och grov rumsindelning i två våningar är på plats. Och så taket förstås. Utanför lokalerna sprider sig doften av grillat och förväntansfulla anställda och förtroendevalda börjar samlas. Det är början av augusti och det är dags för taklagsfest.

Text och bild: Helena Holmkrantz

När Kalmar Lantmän köptes upp splittrades Lantmännens olika funktioner upp på olika ställen i Kalmar. Lantmännen Maskin sitter kvar i de gamla lokalerna och delar därför byggnad med konkurrenten Swedish Agro. Lantmännen Lantbruk flyttade ut till andra änden av Kalmar för att dela lokaler med Växa. I höst samlas Lantbruk, Maskin, Swecon och Ågarrelationer äntligen under samma tak och i en egen byggnad på Företagarvägen i Smedby i utkanten av Kalmar.

Klart på ett halvår

De nya lokalerna byggs av Lantmännen Fastigheter i rask takt. Efter en rivstart under försommaren och taklagsfest i augusti är slutbesiktningen beräknad till mitten av oktober. Inflyttningen är beräknad till första november. Byggnaden är totalt

1 700 m² varav verkstaden på ungefär 600 m². Det uppförs dessutom ett fristående lager på 360 m². Byggnaden är också

förberedd för en eventuell framtida utvidgning, så möjligheten finns att utöka verkstaden om det visar sig behövas.

– Vi har ingen tid att förlora och allt måste gå som på räls, men hittills har det också gjort det. Det är en byggnad som ska ge Lantmännen rätt förutsättningar för att jobba och expandera i den här regionen, säger Petter Melin, projektledare från Lantmännen Fastigheter som ansvarar

för att bygget blir så bra som möjligt.

Leif Johansson på Lantmännen Maskin i Kalmar är på plats under taklagsfesten tillsammans med många av sina kolleger. Tillsammans går de runt i lokalerna – bra lokaler är a och o för verksamheten: – Det här är ett område där det finns många stora maskiner. Därför behöver vi också goda möjligheter att ta emot dem. En bra arbetsmiljö är också viktig när vi ska rekrytera nya medarbetare, säger Leif.

Samarbete gynnar alla

Paul Dring följer arbetet i sin egenskap av ansvarig för Lantbruks verksamhet i regionen Kalmar-Öland. Han är ansvarig för Lantbruks verksamhet i Kalmar-Öland:

– Det underlättar verkligen för alla att vi hamnar i samma lokal igen. Vi vill ha

ett bra samarbete mellan Lantbruk och Maskin, det gynnar alla – personal såväl som kunder, konstaterar Paul Dring.

Paul är ett välkänt namn för alla inom södra Sveriges lantbrukssektor och de senaste åren har han varit regionchef för Lantmännen Lantbruk. Han lämnade över stafettpippen till Fredrik Bodin tidigare i år för att själv gå i pension, men valde att behålla Kalmar-Öland på grund av intresset för regionen:

– Här bygger vi upp något som är historiskt för Lantmännen. Under det här första året har vi format ett skelett för försäljningen, men med de nya lokalerna kommer vi att få en helt annan dynamik, menar Paul.

Redan nu kan han och hans kolleger dock konstatera trots att localsituationen inte varit den bästa så har verksamheten nått nya höjder. Förra året vägdes 14 000 ton spannmål in i distriktet, i år ser det ut att bli betydligt mer. Rapsinvägningen hade redan i början av augusti nått samma siffror som förra året och mer var på väg.

– Det tar lite tid att arbeta i en verksamhet som den här, men jag tycker vi är på riktigt god väg. Det är enormt inspirerande och det ska bli roligt när vi kan arbeta tillsammans med Maskin som en familj, som vi gör på många andra orter, säger Paul entusiastiskt.

Anställda och förtroendevalda fick en första titt på de nya lokalerna och lunch i den blivande verkstaden under taklagsfesten.

Lantmännens verksamhet i Kalmar-Öland

Lantmännens verksamhet i Kalmar-Öland har tagit form under ett intensivt år. Nu är det snart dags för nästa steg.

I april förra året slog Lantmännen upp dörrarna till ett nytt tillfälligt kontor för Lantmännen Lantbruk i Kalmar. Det var lite av ett startskott för satsningen i området. Lantmännen Maskin blev dock kvar i Kalmar Lantmäns gamla lokaler, som numera delas av närmaste konkurrenten.

Under senhösten bildades det nya medlemsdistriktet Kalmar-Öland och i samband med den första distriktsstämman i mars valdes också en distriktsstyrelse med Per

Petersson som ordförande. Sedan dess har verksamheten rullat på i allt högre takt. Distriktet har 450 medlemmar och fler kommer till.

De nya lokalerna i Kalmar ska i höst sammanföra Lantmännens verksamheter under ett och samma tak och göra plats åt 47 Lantmännenanställda totalt.

Lantmännen Lantbruk har sex fasta säljare som är på plats dagligen, två på växtodling, en på Nötfor, en Piggfor och en innesäljare. Växtodlingsidan kommer att förstärkas ytterligare under hösten med en nyrekrytering. Härutöver finns en

Pullförsäljare och en växtodlingsstäljare som har en del kunder i området och som är på plats några gånger per månad. Regionchef för hela området är Fredrik Bodin, men dessutom finns den förra regionchefen, Paul Dring, kvar för att par dagar i veckan året ut för att koordinera verksamheten.

Lantmännen Maskin har 37 anställda i Kalmar inklusive regionchefen Dennis Oskarsson.

Dessutom kommer Lantmännens medlemsansvariga för distrikt Kalmar-Öland, Jenny Andrén, att sitta i det nya kontoret.

Fendt skördetröskor

Bekvämt, driftssäkert, effektivt

Utrusta din Fendt-tröska med sprinklersystem!

Försäkringsbolagen kräver sprinklersystem på alla skördetröskor sålda fr o m 1/4 2017.

"Skärbordet ger ett jämnt och fint flöde av grödan i alla förhållanden."

Albin Gunnarson, Boberg Västergård

"Servicen är A och O och det har alltid fungerat med Lantmännen Maskin."

Mats Svensson, Carpe Ventum Jord & Skog

"Fendt har ju borgat för hög kvalitet under många år."

Robert Carlsson, Matjorden i Sverige AB

FABRIKSGARANTI

2 år

SERVICEAVTAL

3 år
Välj till!

MASKINSKADE-FÖRSÄKRING

5 år

Alltid nära

Lantmännen Maskins Trygghetspaket

Vid köp av fabriksny Fendt skördetröska ingår 2 års fabriksgaranti, 5 års maskinskadeförsäkring, förarutbildning samt 3 års serviceavtal.

Mer info om Fendt skördetröskor hittar du på www.lantmannenmaskin.se/troskor

Lantmännen
Maskin

Högt tryck i Skörden

– Sen skörd, högt tryck men överlag bättre skörd och kvalitet än förväntat!
Så sammanfattar Mikael Jeppsson, spannmålschef på Lantmännen, 2017-års spannmålsskörd.

Text och bild: Hans Jonsson

I skrivande stund, en vecka in i september, återstår förvisso att tröska en fjärdedel av den prognosticerade skörden, och som alltid förekommer variation på regional och lokal nivå, ner till det enskilda skiftet. Men bilden är ganska tydlig, det är en klart senare skörd än normalt, kanske upp mot 7–10 dagar i vissa områden. En effekt av detta har varit att när det väl gått att skörda har tröskorna fått gå varma och trycket på transport och mottagning har blivit extremt högt! Mer om detta längre fram i artikeln.

Stor höstsådd – bra resultat

För att börja från början så blev det en stor höstsådd under bra betingelser. Våren blev ganska torr och kall och i juli delades växtodlingsverige i två delar med torrare än normalt i de norra delarna, medan det längst söderut till och med blev blötare än normalt. Lantmännens prognos baserad på väder och arealer i månads-skiftet juli-augusti landade kring 6,1 miljoner ton spannmål, oljeväxter och trindsäd.

– Glädjande nog kommer prognosen att överträffas, inte minst beroende på bättre avkastning kring Mälaren och i öst, menar Mikael Jeppsson.

Höstvetet ligger kring 9–10 ton per hektar på flera håll och malkornet kring 8 ton – givetvis med stora variationer! Mest överraskande är att trots torkan har skördarna i mellansverige blivit riktigt bra. Proteinhalten är en viktig kvalitetsfaktor och den ligger på rätt nivå.

– Ja, det är mycket positivt att vi har både höga skördar och bra proteinhalt. Det ger oss betydligt bättre förutsättningar att sälja spannmålen jämfört med 2015 då vi också fick stora volymer, men med mycket svaga proteinhalter.

Volymvikterna ligger på en bra nivå, likaså falltalet även om det är lite i sjunkande såhär i början av september.

Malkorn är en utpräglad kvalitetsgröda där det händer mycket 2017.

– Vi har lanserat "Planet", en ny malkornsort som verkar mycket lovande avse-

SKÖRDEN
2017

ende avkastning, berättar Mikael Jeppsson.

Avkastningen i denna och övriga sortimentet har blivit riktigt bra. Samma gäller för kvaliteten som i första hand handlar om proteinhalt, skal-skador och så kallade rosa kärnor. Skalskador påverkar grobarheten negativt, vilket är förödande för dem det drabbar. Malkorn kan nästan jämföras med en utsädesodling eftersom hela grejen är att råvaran ska gro i malteriet. De "rosa kärnorna" är egentligen Fusarium-angrepp vilket kan ge en icke önskvärd bieffekt i form av efterjäsning av ölet som skummar över när flaskan öppnas. Över hela linjen är samtliga dessa kvalitetsfaktorer bra så här långt i år.

– Det ger oss bra försäljningsmöjligheter, påpekar Mikael Jeppsson, som betonar Lantmännens långsiktiga samarbete med malterierna för att garantera bra av-sättning såväl goda som mindre goda år. Samma tänk har Lantmännen på den tunga och viktiga vetemarknaden.

– Vi har en medveten tradingstrategi för att kunna leverera långsiktigt och stabilt både år med god kvalitet och mindre god kvalitet.

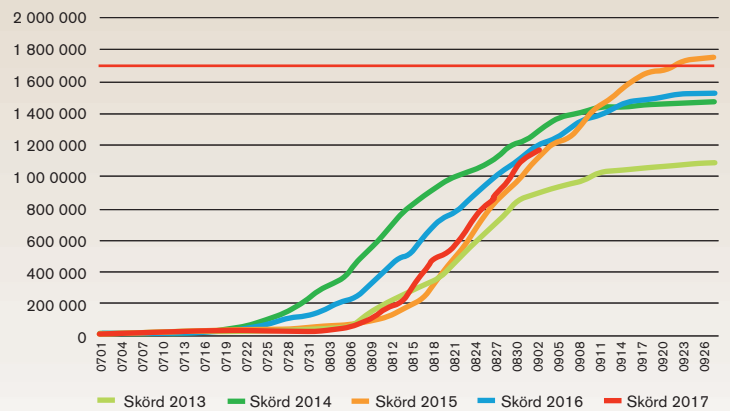
Alla som följer utvecklingen på världsmarknaden vet att den varierar kraftigt och ibland oförutsägbart. Det man kan säga när detta skrivs är att Frankrike och inte minst Ryssland har bra skördar på gång. Den ryska till och med rekordstor. Däremot har delar av Tyskland och Polen med flera områden, drabbats av stora regnmängder vilket påverkat både kvantitet och kvalitet negativt.

Ryckigt med tryck

Säsongen 2017 kännetecknades som sagt av en sen start, höga skördar, relativt höga vattenhalter och ganska stor ryckighet. Ytterligare en starkt bidragande faktor till det höga trycket på mottagningsstationerna är den höga skördekapaciteten.

– När det väl går att köra, ja då kan det bli enorma volymer spannmål på kort tid, konstaterar Mikael Jeppsson.

Sen start – sen fullt ös!

Den röda och den orange kurvan (skördeåren 2015 och 2017) följer samma mönster: sen start av leveranserna, följt av en mycket brant kurva med högt tryck i mottagningen.

Som exempel nämner han att under en 3-veckorsperiod levererades cirka 50 tusen ton spannmål per dag till Lantmännens mottagningsanläggningar. Det motsvarar två tredjedelar av den totala skördevolymen vilket givetvis skapar ett enormt tryck på anläggningarna och transportflottan. Det driver fram ett större behov än vad som kan erbjudas i nuläget och tyvärr har en del lantbrukare fått vänta flera dagar över ambitionen att påbörja gårdshämtning inom tre dagarna från önskad hämtningstid. Det har även inneburit köer vid anläggningarna.

– Vi kommer att titta på detta till nästa säsong och utvärdera flaskhalsarna för att ta fram ett underlag för eventuella investeringar. Allting har ju ett pris och det kanske kostar mer än det smakar att helt ta bort även de mest extrema situationerna. Ungefär som att bygga bort alla risker för översvämningar även vid de mest extrema vädersituationerna. Men trenden är dock tydlig med ökande skördar och allt större skördekapacitet och vi är absolut inte nöjda med de långa väntetider som årets skörd inneburit både vid anläggningar och gårdshämtning. Detta är ett prioriterat område för oss att förbättra, berättar Mikael Jeppsson.

På transportsidan kommer de interna transporterna silo till silo att analyseras för att frilägga kapacitet för gårdshämtningen. Det är viktigt att det sker en kontinuerlig avstämning mellan transportörer och lantbrukare för att bättre kunna bedöma och hantera vilka volymer som är aktuella för hämtning och när. Vi hoppas att lantbrukarna märker att dialogen med transportörerna har förbättrats.

Ständig utveckling

Mikael Jeppsson har arbetat över 30 år på Lantmännen och de senaste 12 åren med spannmålsaffären. Han har med andra ord varit med om det mesta vilket är till stor nytta inte bara i det dagliga arbetet utan även för framtiden:

Under säsong är det dagliga avstämningar i gruppen med flödesplanerare, anläggningar och transportörer för att hela tiden hitta de bästa och effektivaste lösningarna. Det handlar mycket om att jobba med fördelning av kapacitet. Men när väl skördedammet lagt sig något så tar planeringen änyo vid:

– Långsiktigheten är viktig och vi jobbar mycket kring hur behovet av kapaciteter ser ut kommande 5–10 åren och hur vi ska möta behovet.

Fendtröskorna från Lantmännen Maskin har rullat för fullt på fälten under skörden.

BILD: LANTMÄNNEN MASKIN

” Det är mycket positivt att vi har både höga skördar och bra proteinhalt. Det ger oss betydligt bättre förutsättningar att sälja spannmålen jämfört med 2015 då vi också fick stora volymer, men med mycket svaga proteinhalter.

” Det är jättebra att det nu finns en lokal mottagning för oss. Vi kommer att utnyttja den mycket framöver.

Bengt och Lena Andersson, ekologiska odlare i Högseröd

Eko ökar

Marknaden för EKO är stark och är inte lika prispressad som inom konventionell spannmålsmarknad. Det är dock en liten marknad som, enligt Mikael Jeppsson, kan svänga snabbt. En viktig faktor är utbudet från östra Europa som är starkt prispåverkande.

Lokalt händer det mycket inom området. En ny mottagning öppnades 2017 på Hörby Lantmäns anläggning i Hörby där Mats Nilsson är entusiastisk spannmålsansvarig. Han har märkt ett ökat intresse för ekologiskt både hos kunder i butik och bland lantbrukarna de senaste åren. Och årets mottagning är han nöjd med:

– Det har gått mycket bra, vi kommer att nå upp till och över vår planerade volym.

Och detta är bara början. Man har långtgående tankar kring att verka för att anläggningen i Hörby ska bli en renodlad mottagning för eko-spannmål, medan huvudanläggningen någon mil bort i Västerstad kommer byggas ut och ta emot konventionell spannmål.

– Krav har kommit för att stanna och kommer tveklöst att öka, menar Mats Nilsson.

I år erbjöd Hörby Lantmän i samarbetet med Lantmännen mottagning av maltkorn, kvarnvetet höst- och vårvete, oljevaxter, foderkorn, fodervete, åkerböna och 2-års karens.

Bengt Andersson är en av lantbrukarna

som tippat spannmålen på den nya ekoplattan i Hörby. Tillsammans med hustrun Lena har han odlat ekologiskt i nio år och torkar och lagrar hemma på gården Högseröd utanför Löberöd. De ser mycket positivt på satsningen i Hörby.

– Det är jättebra att det nu finns en lokal mottagning för oss. Vi kommer att utnyttja den mycket framöver och det känns extra bra eftersom intresset för ekologisk produktion ökar i området.

Mats Nilsson, Hörby Lantmän.

Det är måndag förmiddag i sena augusti och skörden på Västgötaslätten har tagit ordentlig fart. Vid Lantmännens spannmålmottagning i Kvänum pågår nu verksamhet dygnet runt. Runt 1 500 ton grödor lämnas varje dag i de tre groparna – dagsrekordet för i år är uppe i 2 151 ton.

Text: Katarina Averås | Foto: Øyvind Lund

Skördetid

dygnet runt i Kvänum

– Vi tar emot, torkar och ren-sar, men förädlar även råvaran och höjer dess värde, konstaterar Johan Svensson, driftschef Spannmål i regionen. Här handlar det framför allt om malkorn, grynhavre och råg.

– Råg är en relativt liten gröda sett över landet, men just här i Västverige är den riktigt stor, bland annat eftersom vi har möjlighet att effektivt rensa bort eventuell mjöldryga, fortsätter han.

Till Kvänum lämnas också en hel del ekoodlade grödor. Johan Svensson konstaterar att vi i grunden fortfarande har fyra sädeslag – men i praktiken handlar det i dag om många fler sorter. Oljevaxter, åkerbönor och lin ska adderas till liksom alla Krav-odlade sorter.

Intensivt efter långsam start

Just nu ägnar medarbetarna all sin tid åt att ta emot grödorna samt torka dem för få ner vattenhalten till optimala 13-14 procent före lagring. Det har varit en torr sommar i denna del av landet, även om det kommit en del regn de två första veckorna i augusti. Grödorna mognar över lag långsamt.

– I normala fall är det råg som mognar och kommer in först till oss, säger Johan Svensson. Men nu märker vi att det är främst oljevaxter som är klara, tillsammans med en del grynhavre och malkorn. Det ger oss en mer intensiv skördeperiod än vanligt där vi kan vänta oss att flera grödor kommer att mogna samtidigt. Vi är igång dygnet runt!

Efter en titt i datorn kan han berätta att en normal dag tar Kvänum emot cirka 1 500 ton grödor.

– Men förra torsdagen satte vi årets rekord, hittills, konstaterar han. 2 151 ton med tre gropar.

Spannmålmottagningen styrs av lantbrukarnas behov. Redan i mitten av hösten är det skarpt läge i planeringen inför nästa års skörd då många lägger sina beställningar av utsäde, vilka i sin tur styrs av växtföljden. Det är viktigt att i samma veva säkerställa att det går att lämna de grödor som sås.

Lång kö

Utanför personalrummet är det nu kö med både långväga långtradare och mindre ekipage där lantbrukare i närheten själva kommer med traktor och släp. Hela fordonet vägs innan det är dags att köra runt anläggningen och tömma lasten i någon av groparna. Samtidigt med vägning tas flera prover på lasten för att få representativa värden av bland annat vattenhalt och proteinhalt.

Daniel Ehrnsten är chaufför och kommer ända från Ängelholm i Skåne med en last ekologisk råg.

– Jag tänker att den kanske ska bli knäckebröd, men vet egentligen inte, säger han innan han åker upp på vågen igen – nu med tom bil – för att sedan köra vidare mot Skara och ett nytt uppdrag.

Näst på tur står Henrik Wass från Skattegården i Öttum, bara tre kilometer bort. I dag har han skördat vete och hoppas hinna med att tröska ytterligare en omgång och återvända till inlämningen innan dagen är slut.

– Det ska ju inte komma något regn i dag, säger han. Just nu kollar vi på alla väderprognoser som finns – Klart, SMHI och YR – ibland vet man inte vilken som går att lita på. Årets skörd ser än så länge jättebra ut, säger han. Rekord för höstvetet!

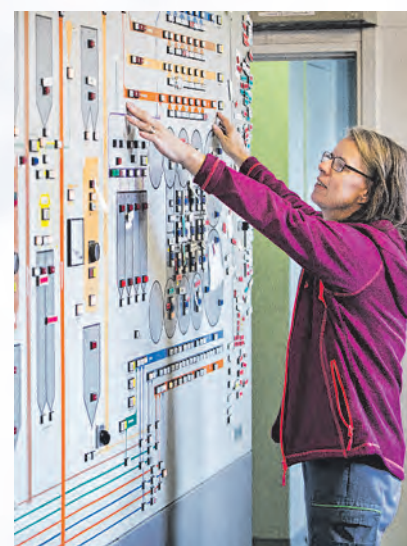
” Flera grödor kommer att mogna samtidigt. Det ger oss en mer intensiv skördeperiod än vanligt.

Johan Svensson, driftschef

Lantmännen, Kvänum

- Läge 30 km söder om Lidköping, 20 km sydväst om Skara och 35 km nordväst om Falköping
- Spannmålsanläggning med verksamhet året runt
- Torkar, rensar och förädlar råvaran
- Medelstor anläggning som tar totalt emot 32-35 tusen ton/år (alla grödor)
- Torkkapacitet 40-50 ton/timme och tork (fyra torkar)
- Grödor som tas emot: Malkorn, grynhavre, råg, oljevaxter, åkerbönor, lin

Årets skördeperiod är intensiv vid spannmålsmottagningen i Kvänum som både tar emot traditionellt och ekologiskt odlad spannmål. Många grödor mognar samtidigt i år och en solig dag bildas det snart kö vid mottagningen.

Karin Hamné, SLU Ultuna, undersöker hur sent det är lönt att gödsla en veteplanta för att öka kvaliteten.

Otaliga studier och försök har gjorts för att höja skördar och skörde kvalitet i höstvet, men det saknas fortfarande en del grundläggande kunskap om vad grödan rent växtfysiologiskt kan ta till sig av gödslingen.

Text och bild: Helena Holmkrantz

Vad kan en veteplanta ta till sig och i hur sena tillväxtstadiet? Hur sent är det rent biologiskt relevant att gödsla? Det här är frågor som det fortfarande, trots alla försök, inte finns något riktigt bra svar på. Här finns en kunskapslucka som Karin Hamnérs projekt "Ökad skörd och förbättrad kvalitet i svenskt kvarnvet" försöker fylla igen. Finansierare är Lantmännens forskningsstiftelse och SLF.

Karin Hamné är mark- och växtagronom på SLU, Ultuna, men har tidigare jobbat som rådgivare på Hushållningssällskapet och har alltså både den praktiska och teoretiska erfarenheten. Hon doktorerade på mikronäringsämnen, men i sitt nya projekt tittar hon närmare på hur olika markfaktorer och gödslingsstrategier, i synnerhet kvävestrategier, påverkar kvaliteten i höstvet. Projektet är en av de ansökningar som gick igenom nålsögat när Lantmännens Forskningsstiftelse gjorde sin årliga utlysning i höstas.

Rekordskörd väckte frågan

– Tanken att det saknades kunskap uppstod 2015 när vi fick rekordskördar, men en mycket stor andel höstvet som klassades som fodervete. Frågan var hur vi skulle kunna undvika den situationen igen, utan att för den skull vräka på kväve på bekostnad av miljön, berättar Pär-Johan Löf, koordinator på Lantmännen R&D.

Idén var att man kanske skulle kunna förhindra en kvalitetsänkning med en sen gödselgiva och då ställdes den logiska frågan hur sent veteplantan fak-

tiskt skulle kunna dra nytta av gödsling.

Projektet är uppdelat i två delar – en laboratoriestudie och en fältstudie. Första delen har dragits igång nu i vår och handlar om grundläggande studier i växthusmiljö. Här undersöker Karin sex olika sorter för att se hur de skiljer sig åt i fråga om hur mycket de tar upp av näringen och i vilka stadier. Sorterna som valts skiljer sig åt på flera vis i till exempel tidighet.

Här finns de tidiga sorterna Norin och Praktik, de sena sorterna Brons och Mariboss och de medeltidiga Hereford och Julius. Hereford är dessutom med för sin extrema avkastningspotential, som i sig är intressant att studera närmare i den här typen av försök. De odlas i växthus för att man lättare ska kunna utesluta omvärldsfaktorer och styra tillgång på vatten och näring. Under projektets gång skördar Karin plantor vid olika tidpunkter och tittar på hur mycket näring de tagit upp. Två av sorterna kommer sedan att väljas ut för sin potential att ta upp kväve sent och går vidare till projektets nästa fas.

Fältodling andra året

Under projektets andra år kommer odlingen ske i fält, under olika förhållanden – bevattnat och ovattnat. Grödan kommer att kvävegödas under olika tidpunkter och med olika givor för att undersöka hur upptaget och omlagringen skiljer sig åt. Här kommer man att undersöka hur plantorna betar sig i fält med olika gödslingsstrategier och dessutom, som grädde på moset, göra

” Jag vill förstå mekanismerna bakom innan vi går vidare med försök i fält.

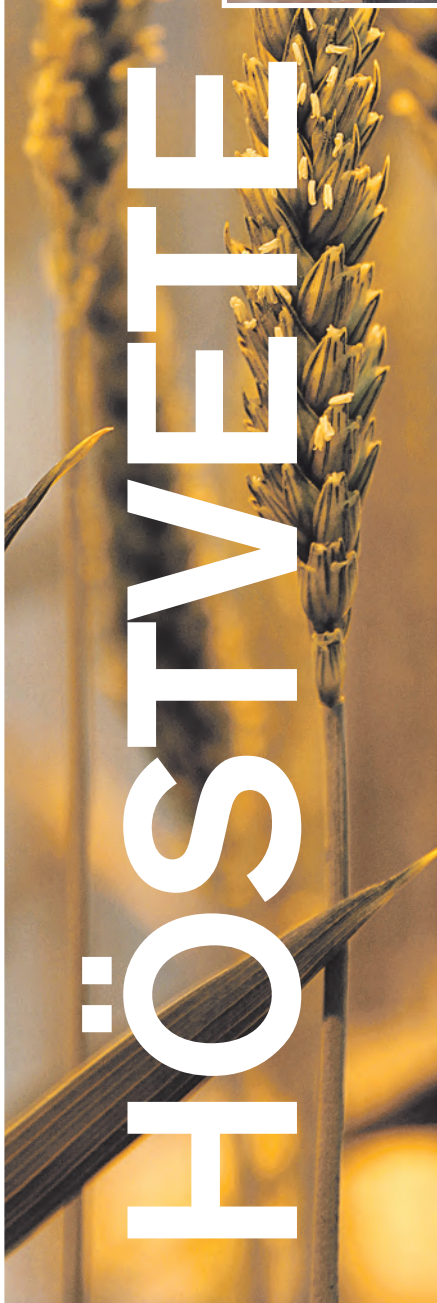
undersökningar av kadmiuminnehåll. Det här är ett speciellt sidospår som Karin passar på att ta, en möjlighet till ett helt nytt sätt att studera kadmiumfrågan. Teorin är att kadmiumhalten inte bara är korrelerad till kväveupptaget utan också skulle kunna variera beroende på i vilket växtstadium man gödslar.

– Det här handlar om grundläggande kunskapsuppbyggnad. Ambitionen är att få fram generella resultat som kan användas i vidare utvecklingsarbete. Jag vill förstå mekanismerna bakom innan vi går vidare med försök i fält, förklarar Karin.

Behov av försök

Pär-Johan fyller på med att konstatera att det finns ett uppdämt behov av den här typen av försök eftersom spännet mellan de olika höstvetesorterna är så stort:

– Från Lantmännens forskningsstiftelse är vi intresserade av det här projektet eftersom resultaten kommer att kunna användas och föras vidare i växtförädlingen på Lantmännen men även i konkreta gödslingsråd.

NYHET!

FOCUS OBSERVER 8x56

UPPLEV LJUSET

Nu presenterar Focus Sport Optics, Observer, en ny kikare som låter dig uppleva naturen i en ny dimension. Det är vår ljusstarkaste kikare någonsin som kan ge dig helt nya upplevelser både innan solen gått upp eller efter dess nedgång. Med nya Focus Observer 8x56 förlänger du din observationstid med timmar och du kommer se saker du aldrig sett tidigare.

Den är slagtålig, robust och väger endast 960 gram. Den öppna konstruktionen gör den lätthanterlig med bara en hand. Avancerad optik med faskorrigerade prismsor, FMC antireflexbehandling, BaK4 prismsor och ett TP-avstånd på hela 20mm är några av de saker det som gör Observer fantastisk att titta i. Du anpassar den enkelt till dina ögon. Brilljansen, skärpan och kontrasten ger dig helt nya naturupplevelser.

FOCUS OBSERVER 8x56
PRIS: 2.995:-

FOCUS
SPORT OPTICS

För runt 30 år sedan startade Växtråd i liten skala i Enköpingstrakten, spreds efter hand till Sörmland och Östergötland. Det fick Lantmännens växtodlingsrådgivning att skjuta fart. I dag är Växtråd ett välkänt koncept med gott renommé, ett koncept bland flera i Lantmännens sammantagna växtodlingsrådgivning som serverar lantbruket i stora delar av landet.

Text och bild: Helena Holmkrantz

LANTMÄNNENS

Växtråd
– Ett nätverk
av kunskap

Väl inarbetat
koncept tar
större grepp om

odlingen

Niclas Sjöholm på Växtråd får många frågor från odlarna.

Niclas Sjöholm är sedan ett år tillbaka chef för Växtråd och nu även för växtodlingsrådgivningen som helhet. I sitt arbetslag har han åtta personer (plus två sommarjobbare som hjälper till med rådgivning i fält under högsäsong) som tillsammans täcker hela södra Sverige – upp till Dalarna-Gästrikland ungefär. I rådgivningsverksamheten ingår tre koncept – Växtråd, Växtline och vallbrev.

Växtrådsgruppen har sin bas i Uppsala, består av sex personer. Gruppen ger ut mer än 40 rådgivningsbrev till sina prenumeranter varje år. De behandlar aktuella problem i Mellansverige, som skadedjur och svampangrepp, men ger också tips och råd i tiden.

– Vi samlar in information från olika håll och är ju själva väldigt ofta ute i fält och ser med egna ögon vad som är på gång. Men många av de ämnen vi tar upp i breven har sin grund i frågor vi fått från kunderna. Vi har ett bra nätverk, menar Niclas.

Förutom breven organiserar Växtråd också 35 fältvandringssgrupper som var och en har två-tre träffar per år, på någon av medlemmarnas gårdar.

– Fältvandringssgrupperna blir en blandning av rådgivning och erfarenhetsutbyten. I vissa grupper är vi rådgivare mest en sorts moderatorer för en öppen dialog medlemmarna emellan. Det är en mycket öppen stämning i grupperna, man

”Folk borde ställa sig frågan hur de långsiktigt ska ta hand om sin odling för att få ett uthålligt lantbruk. Det är en fråga som diskuteras alldeles för lite.” Niclas Sjöholm, chef för Växtråd

pratar utan tvekan om sina misstag och får tips tillbaka från kolleger som hittat andra sätt att utföra saker och ting på. Det blir både högt och lågt i diskussionerna, men alltid mycket trevligt.

Intensivrådgivning

En tredje nivå av service som Växtråd utför är intensivrådgivning. Det innebär att rådgivaren åker ut till kunden och ser över helheten, ger råd i det som behövs. Kunderna som köper intensivrådgivning är sinsemellan mycket olika. Här finns små gårdar på 100 hektar, stora på 1 000-1 500 hektar, nystartade lantbruk såväl som de ”superprofessionella”.

– En del vill ha hjälp med helhetsplaneringen, andra nöjer sig med hjälp att planera besprutningen. Det finns de som inte har koll på något och de som verkligen har full koll, men som vill utveckla sitt jordbruk på ett djupare plan, förklarar Niclas.

Utöver brev och rådgivning arbetar Växtrådsgruppen också i många projekt. En hel del arbete görs inom Greppa När-

ingen, som testar kvävestrategier, gör gödelspridartester och mycket annat. Johan Lagerholm håller i statistiken i Agri Benchmark, en odlingsstatistik som sträcker sig över närmare 40 år och innehåller mycket kunskap om hur svenska jordar brukats genom åren.

Rapporterar om läget i fälten

Utöver detta ger gruppen support till Lantmännens säljorganisation, utbildar i växtodling och rapporterar varje vecka om läget i fälten i området.

– Vi är bra på att veta vad som händer i markerna runtom i landet, eftersom vi är ute så mycket. Det gör att vi snabbt kan informera om svampangrepp och liknande, säger Niclas.

En alldeles särskilt roll i rådgivningen har Jon Orvendal, som även han ingår i Växtråd. Hans specialområde är ekologisk odling, ett område där det just nu händer oerhört mycket. För ett antal år sedan hade han bara ett litet fåtal kunder, men i dag är trycket högre, med 14 intensivråds-kunder, två fältvandringssgrupper och

dessutom ett stort antal planeringskunder som han inte besöker i fält. Att han dessutom är gruppens specialist på vall, både vad gäller konventionell odling och ekologisk, gör inte arbetsbördan mindre.

Den stora tillströmningen av kunder som behöver hjälp i samband med omställning från konventionell odling till ekologisk är märkbar just nu.

– Jag åker ut till dem och går igenom punkt för punkt vad de behöver göra och vad de måste tänka på. Första frågan brukar alltid vara hur de ska komma igenom de två karensåren på bästa sätt utan att förlora alltför mycket pengar. Sedan är det givetvis många frågor kring ogräs, gödsling och växtföljder, säger Jon.

Lång erfarenhet

Växtrådgivarna har med åren samlat på sig lång erfarenhet och det är mycket kunskap som ryms inom väggarna bara på Uppsalakontoret. Det ger dem också perspektiv på vad det är för frågor som svenska lantbrukare ställer – och vilka frågor de kanske borde ställa!

– Folk borde ställa sig frågan hur de långsiktigt ska ta hand om sin odling för att få ett uthålligt lantbruk. Det är en fråga som diskuteras alldeles för lite, framför allt inom konventionell odling. Där är det alldeles för mycket kortsiktigt fokus på lönsamhet och kostnadsbesparing.

Niclas och Jon är eniga på den punkten. Det läggs för lite energi på att värda marken, se över sådant som täckdikning och dränering över huvud taget:

” Vi är bra på att veta vad som händer i markerna runtom i landet, eftersom vi är ute så mycket. Det gör att vi snabbt kan informera om svampangrepp och liknande.

– Grödan ska tåla både torra och våta år. Dränering är den snabba lösningen på den problematiken, men det finns mycket, mycket mer än så att göra. Det är ofta markvärden som avgör ditt skördresultat. Om du ska ta 10 ton måste du se över uthålligheten.

Hur har rådgivarens roll förändrats under de tio åren ni båda varit verksamma?

– För tio år sedan handlade rådgivningen mer om decimaler i doseringen av bekämpningsmedel, i dag är det betydligt mer helhetsgrepp och management. Det finns en ökad medvetenhet om att sätta att lägga upp odlingen som helhet har betydelse för skördeutfallet, säger Jon.

– Dessutom ser vi här i Mälardalen allt mer rådgivning kring höstgrödor. Det finns definitivt en klimatförändringstendens här och betydligt mer ”Skånetänk” bland Mälarbönderna. Att allt fler börjat odla höstraps har krävt en upprykning bland våra rådgivare, vi har höjt kunskapsnivån för att kunna ge goda råd, lägger Niclas till.

Att hålla koll på nya sorter som kommer in på den svenska marknaden är en given arbetsuppgift för rådgivarna. Det

finns en ständig dialog med förädlarna och rådgivarna följer de demoodlingar som görs. Med åren har det blivit fler sorter och större skillnad mellan sorterna. Niclas konstaterar att man på kort tid gått från två dominerande höstrapsorter till 7-8 sorter nu. Att följa och följa upp sorterna är därför en växande del i rådgivarens arbete.

Går det mode i odlingen?

– Ja, definitivt. Plöjningsfri odling och direktsådd är sådant som många hoppar på utan att fundera över om det är rätt för just deras marker. Direktsådd på styv lera är ju exempelvis inte så lyckat, konstaterar Jon.

En trend som är på väg in i jordbruket på allvar är digitaliseringen. Här förutspår Niclas och Jon en omvandling med stora möjligheter.

– Drönarteknik och satellitövervakning som Cropsat kommer att hjälpa odlarna mycket. Det ger en fantastisk överblick och med rätt kamerateknik kan man inte bara skapa grödindex, utan också kartlägga dräneringssystem, viltskador och ogräsområden. I Lantmännens verktyg LM² finns redan en hel del sådana tjänster integrerade.

SWECON DEMONTERAR OCH SÄLJER

BEGAGNADE VOLVO
RESERVDELAR

Demonterade delar läggs i lager för sökning på www.laga.se/entreprenad

SWECON

Auktoriserad återförsäljare av Volvo Construction Equipment
Swecon Anläggningsmaskiner AB
Växel: 010 - 556 08 50
www.swecon.se

Kvalitet - Alla delar är väl rengjorda och kontrollerade med upp till tre månaders garanti

Rätt artikel - Alla delar är matchade med motsvarande Volvo originalnummer

Renoverat - Vi kan erbjuda lätt renoverade komponenter på ett urval delar

Snabba leveranser - Finns delen i lager skickas den direkt från hyllan

Närheten - Handla direkt hos Swecon eller sök via laga.se

Läs mer på www.swecon.se/begres

Volvo Construction Equipment

NU ÄVEN RENOVERADE
VOLVO-KOMPONENTER!

Swecon erbjuder lätt renoverade axlar, hydraulcylindrar, bromsok, pumpar och transmissioner m m. Kontakta oss idag!

Landsbygdsminister Sven-Erik Bucht.

LANDSBYGDSMINISTERN OM LÄNNÄS:

”Förädlingen en förutsättning för livskraftigt lantbruk i norr”

I hundra år har Lantmännens förädlingsstation i Lännäs förstärkt det svenska jordbruket med ny kunskap och nya sorter. Sådant måste så klart firas. I slutet av augusti fick därför den årliga Lännäsdagen guldkant med jubileumsmiddag, tal av landsbygdsminister Sven-Erik Bucht och en rad seminarier innan det var dags att bege sig ut på vandring i försöksfälten.

Text och bild: Helena Holmkrantz

– Det är inte var dag man firar en hundra-åring och det är verkligen inte var dag man firar en hundraåring som siktar mot framtiden!

Landsbygdsminister Sven-Erik Bucht inledde sitt tal med en hyllning till verksamheten i Lännäs och berömde samtidigt Lantmännen för insatsen att fortsätta driva förädlingen som är så viktig för hela Norrland. Han poängterade att villkoren är annorlunda i norr.

– Ett av regeringens mål är att det ska finnas ett livskraftigt jordbruk i norr. De hårdare villkoren, som längre avstånd och hårt klimat, kan delvis kompenseras med Norrlandsstödet som vi justerade upp förra året. Men vi måste jobba vidare och finansieringsfrågan är en del vi arbetar med, förklarade han.

– Växtsorter som är anpassade för klimatet är en förutsättning för växtodlingen i norr, därför är Lantmännens arbete så hedervärt och viktigt för hela Norrland, menade landsbygdsministern och slog fast att Livsmedelsstrategin är ett sätt att hitta långsiktiga spelregler – oavsett regering – som ökar konkurrenskraften hos svenska företag.

Efter det korta talet fick seminariedeltagarna möjlighet att ställa frågor direkt till landsbygdsministern. Bland annat togs då frågan om ekologiskt och konventionellt jordbruk upp.

– Det är bättre att tala om tillämpad och anpassad livsmedelsproduktion. Svenskt konventionellt jordbruk är

mycket bättre än det som finns i många andra länder, svarade Bucht.

En annan av deltagarna påpekade att produktionsmålet, ökad livsmedelsproduktion, verkar vara underordnat i många länsstyrelser, att de är mer inriktade på kontroll. Landsbygdsministern var bestämd i sitt svar:

– Myndigheternas roll har varit ett försakat område, oavsett parti, men deras arbete ska vara ett instrument för strategin och det tror jag inte de förslarvar. Vi ska öka livsmedelsproduktionen tillsammans nu!

Jubileumseminarierna inleddes av Peter Annas, chef för utsäde och handelsvaror på Lantmännen Lantbruk. Han berättade kort om förädlingsstationens långa, stolta historia (se artikel här nedan) och konstaterade att det är ytterst få av världens förädlingsföretag som visar något intresse för de nordliga odlarna.

– Vi gör skillnad för odlarna i norr! I Lännäs kan vi ta fram unika, robusta sorter som passar våra förhållanden och eftersom det finns så lite förädling för de norra breddgraderna är detta även en ex-

Lännäsdagen lockade 150 besökare till vandring och visning i försöksfälten.

portaffär för Lantmännen. Vi testar givetvis våra egna sorter i omfattande fältförsök, men vi testar också andra sorter utifrån, med målet att hitta de

bästa sorterna för svenska odlingsförhållanden.

Cecilia Palmberg från SLU, institutionen för norrländsk jordbruksvetenskap berättade om de långliggande odlingsförsöken på Offer, inte långt ifrån Lännäs förädlingsstation. Det är försök som pågått sedan 1955, i vilka olika växtföljder

och deras effekt på markens bördighet och sjukdomstryck studeras.

Hon följdes sedan av de finländska gästerna från Lantmännen Agro Oy, f.d K-Maatalous. Produktchef Ari Virtanen presenterade kort företaget och berättade sedan om förädlingsarbetet mellan Sverige och Finland som startade redan 1966. Då grundades försöksjordbruket i

Hanko och sedan dess har svenska, norska och tyska växtsorter testats där vid sidan av de finska. Mer än hundra svenska sorter har hittat in på den finska sortlistan de senaste 40 åren tack vare samarbetet.

Seminarierna avrundades av Lantmännens nye koncerntyrelseledamot, Henrik Wahlberg, från Övertorneå. Han presenterade Lantmännen och fokuserade på de satsningar som görs inom forskning och utveckling.

– Jag brinner för norrländskt lantbruk. Vi har bra möjligheter att producera livsmedel här och det är avgörande för Norrland att det satsas pengar på forskning och utveckling, liksom sortprovning med norra Sveriges förutsättningar för ögonen.

Hela eftermiddagen ägnades sedan åt växtodling i praktiken med en flera timmar lång fältvandring vid förädlingsstationen. Här kunde besökarna dessutom studera en historiebok i fält. Förädlingspersonalen på Lännäs hade odlat upp historiska sorter som testats på stationen under de hundra åren. Många av dessa sorter finns i dag bara kvar i genbanker och det var därför ett bra tillfälle att få se hur förädlingen påverkat odlingen genom åren.

100 år
i korta drag

För hundra år sedan var det livsmedelsbrist i Sverige. Sveriges utsädesförening hade bildats i Svalöv för 30 år tidigare för att utveckla jordbruket. Men behovet av bättre sorter var stort och efter hand startades därför filialer runtom i landet.

1917 fick även Västernorrland en förädlingsfilial. Den förlades till en början till Holm säteri, men

efter en brand flyttades stationen till Lännäs. Till en början var stationen ett lantbruk med odling såväl som en liten mjölkkoobesättning.

Först 1951 avvecklades djurhållningen och man koncentrerade sig på växtodling. Under 70-talet togs rollen som central forskningsanstalt över av stationen i Röbbäcksdalen, utanför Umeå.

Verksamheten i Lännäs fortsatte dock utvecklas, mark köptes till efter hand.

2004 beslutades om en ny omorganisation. Förädlingsavdelningen på Röbbäcksdalen lades ned och Lännäs blev på allvar centralpunkt för den norrländska växtförädlingen.

Sedan 2007 ansvarar stationen i Lännäs även för SLU:s försöks-

verksamhet i Offer, sju kilometer från Lännäs. I dag brukar förädlingsstationen 110 hektar, att jämföra med 25 ha 1985. Förädlarna Linda Öhlund och Lars Gradin arbetar tillsammans med stationschefen Esa Peippo på stationen.

Succé igen för Borgeby

21 500 besökare från hela landet kom till Borgeby fältdagar i slutet av juni. En stor del av dessa tog vägen om Lantmännens monter för att titta på nyheter, prata med säljare och ta en fika.

På ena sidan av vägen fanns Lantmännens Maskins monter fylld av nyheter från maskinsidan och med dragplåstret den nya Fendtröskan.

I Lantmännen Lantbruk, på andra sidan vägen, kunde besökarna få veta mer

om satsade på tre nya stationer: LM², ekologiskt och växtrådgivning. Dessutom fanns som vanligt möjligheten att titta på demoodlingar och prata odlingsstrategier med säljare och rådgivare.

Många förtroendevalda från de sydliga distrikten var också på plats för att servera kaffe med kanelbullar till besökarna och för att diskutera ägarfrågor.

Text och bild: **Helena Holmkrantz**

Avslutning för uppskattat mentorprogram

För ett år sen träffades deltagarna i Lantmännens och Hushållningssällskapets mentorprogram, Tillväxt, för första gången. Den 6 september var det dags för den sista träffen av det uppskattade mentorprogrammet.

Under mentorprogrammet har sex studenter från SLU fått följa en medarbetare från Lantmännen eller Hushållningssällskapet. Syftet har varit att ge studenterna en inblick i det arbetsliv som väntar och lantbruksbranschens många möjligheter. Det är samtidigt ett sätt för Lantmännen att få en nära kontakt med talangfulla lantbruksstudenter, vilka är viktiga för koncernens agrara kompetensförsörjning.

Klart för resa till Malawi

Nu är det klart vilka av Lantmännens ägare och medarbetare som får följa med biståndsorganisationen We Effect på studieresa till Malawi i oktober för att titta på de landsbygdsprojekt som Lantmännen är med och finansierar. Ägarrepresentanterna är Malin Gustafsson, mjölkbonde från småländska Ryssby och Christian Hidén, lantbrukare med inriktning på spannmål från Säffle. Christian är ordförande i distrikt Örebro-Värmland. De två medarbetarna är Rebecka Tideström, analytiker inom affärsutveckling och support, Stockholm och Karl-Axel Karlsson, produktionsledare på Unibake i Örebro. De fyra kommer dessutom att få sällskap av Groddens redaktör Helena Holmkrantz, som kommer att dokumentera resan i ord och bild.

Havreskal blir möbler i nytt projekt

Användningsområdena för spannmål tycks vara oändliga. Lantmännen är en av parterna i ett nystartat projekt finansierat av Vinnova, med syftet att skapa en helt ny typ av möbler och inredning, baserade på sidoprodukter från tillverkning av havregryn.

Miljöteknikföretaget OrganoClick och inredningsföretaget Offecct har nyligen beviljats finansiell stöd på drygt tre miljoner kronor av innovationsmyndigheten Vinnova, för att tillsammans med bland andra Lantmännen utveckla ett biokompositmaterial för tillverkning av möbler och inredning – baserade på havreskal.

I projektet deltar Lantmännen som råvaruleverantör och primär förädlare av fiberråvaran, i detta fall havreskal. OrganoClick – ett svenskt företag som utvecklar funktionella material baserade på miljövänlig fiberkemi – är med i egenskap av material- och processutvecklare.

Med kombinationen av en attraktiv design, goda hållbarhetsegenskaper och en rimlig kostnadsbild är visionen att projektet kan bana väg för ännu fler framgångsrika biobaserade produkter. Projektet startade i juni och målet är att nå marknaden med produkterna inom 3-4 år.

Rekord på Brunnby

Besökarerekord, Brunnbykamp och goda bullar på Brunnby!

5 700 personer besökte Brunnby Lantbruksdagar under de två mässtdagarna i början av juli.

Lantmännens båda monter var välbesökta och som vanligt bjöds besökarna på kaffe och bullar. Många passade på att besöka LM²-montern och få en genomgång av Lantmännens nya digitala verktyg och dess integrering med Dataväxttjänsterna.

I Brunnbykampen tävlade många besökare i konsten att flytta en minirundbal från en plats till en annan med hjälp av en radiostyrd traktor. I demoodlingarna visades flera av Lantmännens sorter för intresserade växtodlare. Växtodlingsrådgivarna bjöd på tipsrunda där alla kunde briljera med kunskaper om svamp, mögel och andra svårigheter.

Text och bild: **Jenny Andrén**

Första ekodagen i Slätte

Under parollen Lantmännen ger Eko från Jord till Bord medverkade Lantmännen som samarbetspartner till Slätte Ekodag för första gången i juni.

Slätte Ekodag är en av Sveriges största ekomässor som arrangeras av Cecilia och Olle Ryegård, Therese och Emil Olsson tillsammans med övriga samarbetspartners. På Slätte Ekodag träffades 500 lantbrukare, företagsrepresentanter och andra intressenter som alla ville söka mer kunskap inom ekoodling.

Lantmännen som presenterade hela sitt ekoerbjudande för besökarna från utsäde och foder till barnmat och korvbröd. Fokus låg på behovet av mer KRAV-märkt spannmål.

På plats hade även Lantmännen lagt ut försöksodlingar för vårmete, malkorn

och havre insått med klöver. I försöken testades effekten av olika gödslingsstrategier för att visa för besökarna hur mängden Biofergödsel påverkar beståndet. Jon Orvendal, växtodlingsrådgivare på Växtråd, höll guidade turer bland odlingsförsöken. I mässtålet visade Dataväxt, Gyllebo gödning och BioAgri upp sina erbjudanden och diskuterade odlingsstrategier med besökarna.

– Det var en välbesökt och uppskattad sammankomst, där det fanns ett stort intresse för att utveckla den ekologiska affären. Besökarna gav oss många glada tillrop, Lantmännen ses som marknadsledande och de uppskattar att vi nu driver på ekoutvecklingen, säger Peter Annas, chef Utsäde och Handelsvaror.

Text och bild: **Beatrice Ramnerö**

På gång

Södra Skåne

13/11 Höstmöte med ägardialog på Öja Krog

Nordvästra Skåne

Vi återkommer med mer information

Kristianstad- Blekinge

7/11 Ägardialog på Lantmännen Maskin i Karlskrona

8/11 Ägardialog på Lantmännen Maskin i Kristianstad

22/11 Höstmöte på Halda Krogen i Svängsta

Halland

7/11 Ägardialog på Lilla Böslid i Eldsberga

8/11 Ägardialog i Björkäng

Kronoberg

20/10 Medlemsresa till Väderstad

9/11 Prel Höstmöte Kronoberg

Kalmar-Öland

26/10 Höstmöte med ägardialog och förhandsvisning av nya Lantmännens hus kl 17.

Höglandet

Vecka 45 Maskinhalsträffar med ägardialog

Skaraborg

14/11 Ägardialog på Hotell Falköping kl 9.30

14/11 Ägardialog på Lumber&Karle, Kvänum kl 18

16/11 Ägardialog på Norrqvarn

Hotell&Konferens, Lyrestad kl 12

24/11 Medlemsresa till Stockholm

Västra Sverige

6/11 Ägardialog i Långhem kl 18

9/11 Ägardialog i Uddevalla kl 18

Sörmland

23/10 Höstmöte med tema spannmål och ägardialog på Hedenlunda, Flen, kl 10-15.

Gotland

Prel 6/11 Höstmöte med tema spannmål och ägardialog

Östergötland

1/11 Ungdomsträff med tema framtids-satsningar på Lantmännen i Skänninge kl 18-22

7/11 Höstmöten med tema spannmål och ägardialog kl 10 på Lantmännen i Norrköping och kl 18 på Lantmännen i Skänninge

Uppland

Vecka 45 Prel höstmöte med ägardialog

Örebro-Värmland

Vecka 47 Prel höstmöte med ägardialog

Dala-Aros

24/10 Höstmöte med ägardialog på Folkets hus, Köping

Gävleborg

24/10 Ägardialog i Hudiksvall kl 18.30

25/10 Ägardialog i Nytorp kl 18.30

26/10 Ägardialog i Västerbergs

Jämtland

24/10 Ägardialog i Ragunda kl 18.30

25/10 Ägardialog i Vången kl 10

25/10 Ägardialog i Fåker kl 18.30

Västernorrland

26/10 Ägardialog i Sidensjö

26/10 Ägardialog i Sundsvall

Västerbotten

16/10 Ägardialog i Umeå

17/10 Ägardialog i Skellefteå

Norrbottnen

11-12/10 Höstmöte med ägardialog

Distrikt Dala-Aros

Under den traditionsenliga fältvandringen i Orsa med Lantmännen, LRF och Scan informerade Martin Moraeus om sin odling av vårrips och Peter Paulsson informerade om majsodlingen.

Fältvandringen i mitten av juli är mycket uppskattad, cirka 70 personer kom. Bland besökarna var Lantmännens fd ordförande Bengt-Olov Gunnarson och hans fru Anna-Sofia, långväga gäster från Östergötland. Kvällen avslutades med samling runt grillen.

Distrikt Örebro-Värmland

Sommarträffen i distriktet hölls i år i mitten av juni hos Groddenstipendiaten Anders Bengtsson, Stöpafor's Lantbruk i Sunne. Runt 60 personer kom och fick gå rundvandring, titta på vallskörden och dessutom träffa representanter både från Lantmännen Lantbruk och Lantmännen Maskin.

Distrikt Uppland

På Odlardagen på SLU i Lövsta visas olika spannmålssorter i fält, utan avancerade sortförsök och under helt vanliga praktiska förutsättningar. För att kunna jämföra resultaten som bäst ligger odlardagen så nära inpå skörden som möjligt: enkelt och flexibelt.

60 personer kom till den mycket informativa eftermiddagen i början av augusti, arrangerad av Lantmännen Lantbruk och distriktsstyrelsen i Uppland.

Sommar- möten landet runt

Under sommarens gång har många av Lantmännens medlemmar hunnit besöka sommar-
möten med skiftande innehåll. Grodden har här samlat glimtar från några av mötena.

Distrikt Halland

85 medlemmar kom till distrikt Hallands sommarträff som i år var i den norra delen av länet hos Karin och Jörgen Börjesson, Eriksbergs Gård. Där fick man möjlighet att titta på gårdens uppfödning av kycklingar och tillhörande slakteri och butik. Ove Nilsson växtodlings säljare på Lantmännen Lantbruk höll en minifältvandring i gårdens åkerbönor samt pratade om vad som är aktuellt på växtodlingsfronten samt spannmålsinköp inför hösten. Ola Ingemarsson och Lars-Ove Kjeller informerade om Lantmännen Maskins nyheter. Distriktsstyrelsen gjorde reklam för ägardialogträffarna som ska genomföras i höst samt informerade kort om hela koncernen.

Distrikt Västra Sverige

En uppskattad, intressant och lärorik fältvandring gjordes i mitten av juni på Östergårdens Lantbruk i Vårgårda. Runt 35 kunskapsförstärkande lantbrukare fick ta del av erfarenheter och senaste nytt inom konventionell växtodling. Kvällen avslutades som traditionen påbjuder med godsaker från grillen, diskussion och mingel.

Distrikt Sörmland

Sommarträffen vid Eric'sbergs slott var ett välbesökt evenemang i underbar miljö. Kvällen inleddes med fältvandring med Johan Lagerholm, Växtråd och därefter blev det visning i slottets museum. Kvällen avslutades med en god middag i det gamla spannstallet.

Distrikt Höglandet

Lantmännen Maskin deltog i slutet av augusti tillsammans med Lantbruk, Swecon och Höglandets distriktsstyrelse i Hushållningssällskapets sommar-
möte på Tenhults Naturbruksgymnasium. Det var ett välbesökt evenemang med ett några tusen deltagare och ungefär 120 utställare.

Ägardialogen in i nästa fas

Första delen av Ägardialogen klarades av under våren och en tidig summering kan göras. I höst hålls nästa serie av möten för de förtroendevalda. Dessutom kommer Ägardialogen att vara ämnet för många höstmöten dit alla medlemmar är välkomna!

Den första delen av Ägardialogen har haft inriktning på Lantmännens strategi, finansiering och utdelning. Vid nio träffar har ledamöter från olika distrikt samlats för genomgång och diskussion. Under hösten genomförs del två för distriktsstyrelser, där fokus är ägarstyrning och de lantbruksnära affärerna. Synpunkter och idéer från de första två mötena kommer nu att tas upp på höstmöten i distrikten. Vid årets distriktsstyrelsekonferens – där alla ledamöter i distriktsstyrelserna möts – kommer tankar, idéer och synpunkter att värderas för att eventuellt bli förslag till distriktsstämmorna, och till slut landa på föreningsstämman i maj 2018.

Svenskt lantbruk ska vara basen

Vad har då den första delen av Ägardialogen resulterat i? Att det finns ett stort förtroende för Lantmännen, affärsmodellen och strategin i distriktsstyrelserna är tydligt. Lika tydligt är att basen för Lantmännen ska vara den svenska lantbruksnära affären. Andra synpunkter är: Utveckla koncept från jord till bord, satsa på proteingrödor för både människor och djur, fortsatt utveckla den svenska djurhållningen och erbjud mer tjänster, till exempel finansiering, rådgivning och riskhantering.

Det finns också en stor samstämmighet

om Lantmännen som ett internationellt företag, och att den svenska marknaden inte ska begränsa oss. Betydelsen av att öka kunskapen om utdelningen, var den kommer ifrån och hur den fördelas, var ett annat tydligt budskap.

Höstmöten för alla medlemmar

I ledaren till detta nummer av Grodden skriver Per Lindahl att "en avgörande faktor för vår framtida framgång är hur vi lyckas engagera ägare, Sveriges bönder". Här spelar Ägardialogen en viktig roll och under hösten arrangerar distrikten möten på temat Ägar-

dialog. Lantmännen är ett av Sveriges största företag, det enda helt svenskägda livsmedelsföretaget med 25 000 ägare.

Vid planeringen av Ägardialogen har ambitionen varit att ge så många som möjligt tillfälle att bidra med synpunkter och åsikter. Eller bara lyssna och lära sig mera. Prata med din distriktsstyrelse, maila koncernstyrelsen och kom till höstmötena. Lantmännens uppdrag är tydligt: att bidra till lönsamheten på ägarnas gårdar och optimera avkastningen på ägarnas kapital i föreningen.

Text: Anna Carlström

Hur tycker Du att Lantmännen ska utvecklas för att fylla uppdraget?

Gå på höstmöte och tyck till!

POTATIS EMBALLAGE

NY HEMSIDA!

FOTE GÅRDENS EMBALLAGE LIDKÖPING

Tel 0510-500 29
070-545 00 29
Fax 0510-500 04
leif@fotegarden.se

www.fotegarden.se

Distrikt Östergötland

Kölbäcksdagen var i år flyttad till juni, vilket var en lyckoträff. Mötet var välbesökt och maskinhallen på Kölbäck fylldes med intresserade lantbrukare som fick ta del av senaste nytt av Lantbruks personal. Efter fältvandring i försöksodlingarna bjöds det på grillat vid gården.

SULMAN
FOOTWEAR

Shepherd of Sweden AB • +46 325 66 13 80 • info@sulmanfootwear.se • www.sulmanfootwear.se

HELENA HOLMKRANTZ
Redaktör Grodden, Lantmännen ägarrelationer

ALMEDALSVECKAN 2017

Här byggs det nätverk

P

Lekstuga för politiker eller bästa tillfället att bygga nätverk och göra sin röst hörd? Åsikterna om Almedalsveckan går brett isär beroende på vem du talar med. Att veckan då hela Visby förvandlas till en sjudande mässarena inte bara lockar politiker utan också samlar en mycket stor del av svenskt näringsliv är i dag ovedersägligt. Så vad gör då Lantmännen på Almedalsveckan?

Programmet till Almedalsveckan har med åren blivit allt mer omfattande. Det fyller i dag en tjock bok där seminarier, debatter och visningar kort presenteras, tryckta i myrskrift som nästan kräver förstoringsglas – men givetvis finns det även en app för mobilen så att man orientera sig bland alla aktiviteter. Det är fritt inträde till det mesta och den som vill och orkar kan fylla sin dag från morgonkaffe till nattamat med information och diskussion om allt man kan tänka sig och mer därtill.

Den som ändå lyckas få lite tid över kan passa på att provköra framtidens bilar, testa utformningen i ett företagsgym, titta på mer eller mindre provokativa gatuutställningar, provsmaka matinnovationer och köpa antikvarisk litteratur. Allt inrymt i en trång medeltida stad där, och det är en välkänd sanning, invånarna flyttar ut från sina bostäder för att ge plats åt de vimlande, minglande besökarna.

Var kommer Lantmännen in?

Lantmännen har funnits med på Almedalsveckan i flera år och så även i år, utan eget utställningstält den här gången, men som medverkande i mer än tio seminarier och paneldebatter. Ett 14 personer starkt lag från Lantmännen med representanter för till exempel företagsledningen, hållbar utveckling, energidivisionen och Lantmännen Cerealia kom och gick under veckan för att påverka och göra Lantmännen synligt.

Hållbarhet var ett centralt begrepp i en stor del av debatten under årets Almedalsvecka.

Näringslivets viktiga roll och politikernas stora ansvar i arbetet för hållbara energisystem och hållbara livsmedel var ett återkommande mantra runt om i seminarietälten. Lantmännens inspel i debatten handlade också i mångt och mycket om just hållbarhet och hur lantbruket med sin produktion kan bidra till ett hållbarare samhälle.

Per Arfvidsson, vice vd och varuflödesdirektör, representerade Lantmännen i ett seminarium om Hagainitiativet – ett nätverk för svenska företag som arbetar för att landet som helhet inte bara ska nå klimatmålen, utan även gå ett steg längre. Frågan för dagen var om det går att få industrin springa fortare – att i ännu snabbare takt minska miljöpåverkan. Per konstaterade i sitt inlägg att hållbarhetsarbete aldrig kan bli ett sprinterlopp, utan måste ses som ett maratonlopp. Miljöförbättringar, som minskade utsläpp från transporter och industrier, tar tid och för industrins del är det viktigt att politikerna inte ändrar spelreglerna under tiden:

– Jag tycker nog att svenska politiker förstår det. Men vi måste tillsammans övertyga EU och andra länder om vikten av långsiktigt arbete. Att hållbara affärer är lönsamma affärer, den insikten har vi redan, men vi behöver

hjälp. Det behövs intelligenta styrmedel om vi ska kunna accelerera och minska vår miljöpåverkan i ännu snabbare takt, samtidigt som vi når lönsamhet.

En debatt om fossilfri mat anordnades av LRF på en liten pittoresk bakgård. I panelen fanns representanter för Lantmännen, HK Scan, LRF och Svenska Petroleum och Biodrivmedel Institutet (SPBI). Lantmännens näringspolitiska chef Alarik Sandrup var en flitig debattör under veckan och förde Lantmännens talan i panelen. Han betonade lantbrukets roll för framtidens biodrivmedel och konstaterade att det finns plats för både livsmedelsproduktion och odling av råvaror till biodrivmedel:

– Vi skulle kunna vara självförsörjande på biodrivmedel om vi odlade den spannmålsareal vi odlade för 25 år sedan och använde all den bioråvara som finns i landet!

SLU stod som arrangör för en paneldebatt med livsmedelsaktörer och politiska representanter, där bland annat mervärden med en mer hållbar produktion togs upp. Claes Johansson, Lantmännens hållbarhetschef, poängterade där att det självklart är viktigt att utveckla en ekologisk produktion, men ännu viktigare att se över hur de stora volymerna produceras. Han tog upp Lantmännens satsning på Vänligare vete, som ett sätt att göra miljöförbättringar i en bredare skala.

Under den fortsatta debatten framkom

gång på gång, både från panel och publik, vikten av att livsmedelsindustrin visar innehållet i produkterna. Att deklarerat att varan är tillverkad av svenska råvaror togs också upp, även om några debattdeltagare krasst konstaterade att när konsumenten kommer till butikshyllan och ser prisskillnaden är valet inte lika självklart. Enigt fastslog panelen dock att det är viktigt att fånga in hela kedjan – från jord till bord, men att gärna låta ruta ett i kedjan starta redan på forskningsnivå.

Från forskare till konsument var också den röda tråden i en debatt som SLU, Mistra Biotech, anordnade kring genmodifierade grödor, GM-grödor. Utgångspunkten var livsmedelsstrategin, där man fastställt att när nya sorter ska godkännas bör bedömningen göras utifrån varje enskild grödas samlade egenskaper – oavsett förädlingssteknik. Denna debatt blev ganska omgående en diskussion om politik kontra vetenskap.

Statistiken visar tydligt att politikerna ofta röstade utifrån vad de tror är politiskt korrekt, inte utifrån vad konsumenterna faktiskt tycker. Det gäller på EU-nivå, såväl som nationellt.

Alarik Sandrup var Lantmännens representant i debatten och konstaterade att diskussionen om växtförädlingsstekniker har flera sidor:

– Det är lätt att diskutera växtförädling i stupror, jag tror vi måste se det i ett större sammanhang. Vi vill kunna använda en grödas

fulla potential i hela värdekedjan. Men ju mer avancerad en växtförädlingssteknik blir desto dyrare är den – och desto mer makt ligger hos den som tar fram sorten. Å andra sidan: Konkurrenskraften hos svenska lantbrukare har sjunkit och vi behöver ha alla tillgängliga verktyg för att anpassa växtodlingen till klimatförändringar och förbättra lönsamheten i lantbruket.

Att sammanfatta en vecka av debatter och diskussioner är nästan ogörligt, mycket hinner stötas och blötas. De informella mötena i gathörn, på caféer, under luncher är oräkneliga – och ovärderliga. Den kallas "politikerveckan" och det som syns utåt i massmedia är som regel partiledarnas tal. Men det finns en annan och kanske viktigare funktion här: påverkan och utbildning! Genom att gå på debatter i vitt skilda ämnen kan man fånga in kunskap och trender. Genom sin närvaro ger näringslivet en dimension som förhoppningsvis kan sätta avtryck i samhällsdebatten. Därför är det väsentligt att Lantmännen är på plats och syns på så många ställen som möjligt – i debatten.

GÖRAN KARLSSON
Produktmarknadschef
Havre/Råg/Trindsäd
/Eko/Lin

SEPTEMBER 2017

Så påverkar skörden marknaden

TAMER UMDU
råvaruanalytiker

S

Inget skördeår är det andra likt. Sett över hela världen har det varit liten oro för årets skörd. Trots att lagren minskat något, så är de fortsatt rekordstora och det sätter press på spannmålspriset. Lokalt kan det dock finnas avvikelser och speciellt om man ser på enskilda grödor. Skördevädret har varit utmanande på många håll och när skörden väl är avslutad och kvaliteten blir känd för marknaden, kan oron öka över tillgången och priserna kan börja stiga.

Skörden håller på att avslutas på norra halvklotet och ännu en gång kan vi se fram emot en enorm skörd av spannmål och oljeväxter. Trots att många områden har haft det för kallt, för varmt, för torrt eller för blött kommer världen att producera den andra största skörden efter förra årets rekordskörd. Stigande produktion för vete och majs kring länderna vid Svarta havet samt stigande skörd för majs och sojaböner i Sydamerika har medfört att den globala skördefördelningen har delats upp jämnare mellan flera regioner. Ökad global skördefördelning för vete, majs och sojaböner har medfört att riskerna vid ogynnsam värdeutveckling för en region i nutid har en lägre betydelse för de globala balanserna.

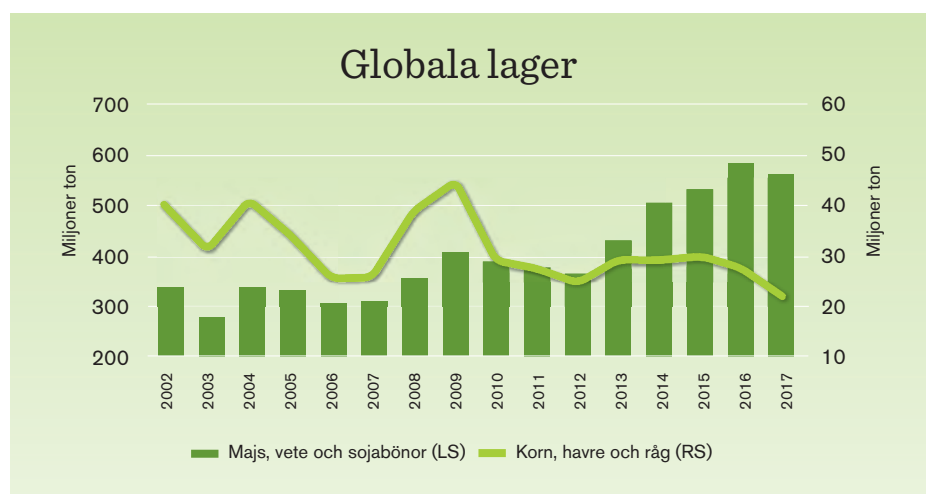
De senaste åren har färre väderrisker uppstått och i stället har de globala lagren lyfts, vilket resulterat i att priserna pressats nedåt som skett under denna sommar.

Emellertid har denna utveckling inte hunnit ifatt de mindre grödorna. En mindre geografisk spridning och fallande globala lagernivåer påverkas lättare av ofördelaktigt väder, vilket flera av de små grödorna fick uppleva i år.

Extrem torka i amerikanska North Dakota som normalt står för 50 procent av värvetes skörden i USA. Här fick extrem torka priserna att rusa uppåt på högproteinvetet i början av sommaren. Kort därefter slog regnovädret till i centrala Europa när det skulle tröskas. Flera dagar med alltför stora regnmängder i Tyskland och Polen spred en oro över hur kvaliteten på högproteinvetet skulle bli och bidrog till att priset utvecklades bättre relativt Matifvete under sommaren. Samma sak hände med kvarnrågspriset. För första gången sedan 2011 låg kvarnrågspriset över Matifvete under sommaren.

Regnoväder har också påverkat maltkornskörden i Europa som är den andra största exportören på den globala marknaden efter Australien. Utöver centrala delarna av Europa påverkade regnovädret storexportören Storbritannien som hade svårt att komma igång med att tröska i Skottland. Risken för lägre skörd på grund av sämre kvalitet och låga lagernivåer genererade en premie över det vanliga för maltkorn under sommaren.

När flera europeiska länder fick kvalitetsproblem av för mycket regn var situationen den omvända i Nordamerika. Torkan i Nordamerika påverkade avkastningen på korn men också på durumvete. North Dakota, grannstaten Montana samt gränsande delarna av södra Kanada är stora produktionsområden av durumvete. Tillsammans producerar denna region 60-80 procent av den globala exportmarknaden. Torkan bi-

drog till att priset för durumvete utvecklades bättre än priset på Matifvete under sommaren.

I jämförelse med annan spannmål är havre en liten gröda i världen med en total produktion på cirka 21-22 miljoner ton. I Europa produceras cirka åtta miljoner ton havre, varav cirka 1,4 miljoner används till livsmedel. Utveckling är just nu sådan att produktionen minskar, men förbrukningen i grynnavrekvarnarna ökar och det byggs nya kvarnar i Europa. Det sker också i länder som man normalt inte förknippar med grynnavre, exempelvis Spanien.

Denna utveckling gör att det inte finns någon stor buffert om det blir stora kvalitetsproblem. Visserligen kan man använda foderhavresorter, men det är inte vad industrin vill. Stora kvalitetsproblem i Sverige kan bli en verklighet efter mycket regn i början av september. Förmodligen kommer vi se en kvalitet i augusti som är bra och som uppfyller kvarnarnas krav, men den som skördas i september håller sannolikt inte kvaliteten kommer i värsta fall inte att kunna användas av grynnavrekvarnarna.

Frågan är vad som då händer med marknadspriset för grynnavre framöver? Skulle Finland få en bra skörd och en bra kvalitet så kommer Sveriges sämre kvalitet på en del av skörden inte betyda så mycket för priset i Europa, utan i så fall mer på den lokala marknaden i Sverige.

Men när detta skrivs i början av september, är skörden i Finland bara påbörjad och prognosen är regn kommande vecka. Finland exporterar 300 - 350 000 ton havre, mestadels grynnavre inom Europa och skulle det hända något med kvaliteten i Finland kommer marknadspriserna sannolikt att stiga för grynnavre i september/oktober när kunderna fått klart för sig hur årets kvalitet ser ut.

Marknaden för den ekologiska spannmålen är fortfarande växande, även om det kommer rapporter om att tillväxttakten på konsumentmarknaden avtagit. Det är inte konstigt. Även den ekologiska marknaden är utsatt för det som balansen mellan tillgång och efterfrågan genererar. Kundernas signaler till Lantmännen är fortfarande att man vill satsa på den ekologiska marknaden och den långsiktiga utvecklingen är positiv, även om den rör sig upp och ned kortsiktigt.

Lantmännens priser för den ekologiska spannmålen på ny skörd 2017, ligger generellt på en högre nivå än vad de gjorde vid motsvarande tidpunkt förra året inför skörd 2016. Trots att den ekologiska spannmålen som alla andra grödor utsätts för skördepress, så har prisgapet till den konventionella spannmålen ökat från förra året.

Det framtida marknadspriset, för skörd 2017 kommer att påverkas av många faktorer. Den viktigaste kortsiktigt är hur stor exporten blir från de Baltiska länderna och också vilken kvalitet som kommer fram. Prognosen är att den kommer att öka och då kommer detta att sätta press på priset, framför allt på ekologiskt vete och grynnavre.

Så här långt in på skörden är proteinhalten på det svenska ekologiska vetet lägre än förra året. Det kan påverka Lantmännens exportmöjligheter och sänka det genomsnittliga priset på eko vete, då vi inte kan få ut den premie vi annars skulle fått på den Europeiska marknaden för svenskt ekologiskt kvarnvetet.

I tider med stora globala lagernivåer för spannmål och oljeväxter kan mindre specifika kvalitetsgrödor vara ett intressant alternativ. Även om arealerna kan öka efter ett år med relativt högre premier förväntas låga globala lagernivåer och sämre geografisk spridning leda till fler möjligheter i framtiden.

DuPont™ **Lexus®** ogräsmedel

Spillraps ska bekämpas

Lexus® bekämpar spillraps

Spillraps leder till ökad risk för klumprotsjuka. Där du ska så höstvetete efter höstraps ska du behandla mot spillraps.

Lexus® har en mycket god effekt på spillraps, lomme, penningört, åkersenap mfl örtogräs samt vissa gräsogräs.

Rekommendation

Behandla ditt höstvetete på hösten med
15 g Lexus® + 0,15 l Legacy®
i grödans utvecklingsstadie 11-29.

För bäst effekt på spillraps ska behandling ske när rapsen får sina första örtblad för att minska risken för uppförökning av klumprotsjuka. Kontrollera din gröda på våren för en eventuell uppföljande ogräsbehandling.

Använd växtskyddsmedel med försiktighet.
Läs alltid etikett och produktinformation före användning.
Observera alla varningsfraser och symboler.

DuPont Sverige AB, www.dupont.se/agro, tel 070-868 04 74

Unless indicated, trademarks with ©, ™ or SM are trademarks of DuPont or affiliates. © 2017 DuPont. Legacy (Adama).

